

Centre for Strategic Urban Research

Rolighedsvej 23 • DK-1958 Frederiksberg C.
Tel. +45 Tel. 3528 1818 • Fax +45 3528 1508
erich@kvl.dk
www.byforskning.dk

Working Paper

2005: 01

Det selvvalgte fællesskab – det kvalificerede naboskab

Birgitte Mazanti

Institute of Geography, University of Copenhagen, Øster Voldgade 10,
DK-1350 Copenhagen K, Denmark
+45 35 32 25 00, bm@geogr.ku.dk

TAPAS / CSB WORKING PAPER

TAPAS

Transformation of the porous landscape
www.geogr.ku.dk/projects/tapas

Realdania Research

Forest & Landscape
Denmark
The Royal Veterinary and
Agricultural University

Department of Landscape
and Urbanism
Aarhus School of
Architecture

Institute of Geography
University of Copenhagen

Forord

Dette arbejdsnotat fungerer som et pilotprojekt for forskningsprojektet ”Hverdagslivslandskabet – sammenhængen mellem hverdagsliv og bostedsvalg”, der udspringer af en større forskningssatsning relateret til ”Center for strategisk byforskning”. Centeret er etableret som et tværfagligt og tværinstitutionelt samarbejde mellem Geografisk Institut, KU, KVL og Arkitektskolen Århus. Centrets arbejde løber over en femårig periode og er finansieret af Realdania fonden.

Notatets formål er først og fremmest at afprøve og udvikle forskningsprojektets teoriramme i dialog med et empirisk materiale. I anden omgang er formålet at publicere et antal videnskabelige artikler på baggrund af de teoretiske og empiriske refleksioner, som notatet blottægger.

Birgitte Mazanti
Januar, 2005

Det selvvalgte fællesskab - det kvalificerede naboskab

I takt med de stigende boligpriser i Københavnsområdet ser vi at især børnefamilier flytter fra byen. En del af disse børnefamilier søger bosteder, som bygger på bofællesskabsideen. For disse familier er prisen på den nye bolig ikke det eneste afgørende for bostedsvalget - ligeså vigtigt er det at der følger et fællesskab med i købet. Arbejdsnotatet vil med udgangspunkt i bofællesskabet¹ "Absalons have" i Trekroner ved Roskilde diskutere sammenhængen mellem bostedsvalg og hverdagsliv, herunder hvordan og hvorfor fællesskabstanken spiller en så central rolle for de familier, som vælger Absalons have.

Bofællesskabstanken er ikke ny. Fra 1970'erne og op til i dag er der opført en del bofællesskaber rundt om i landet. Mange af disse er opført som økologiske landsbysfællesskaber, hvor økologisk bæredygtighed i såvel bygningsmateriale som levevis står centralt. Desuden er der også i løbet af de sidste 10 år kommet flere og flere såkaldte "olde koller" til; bofællesskaber, som primært er rettet mod beboere – de såkaldte post-familier - over 50 år. Notatet her vil ikke beskæftige sig indgående med bofællesskabet som boform eller bofænomen. Notatet vil i højere grad se på sammenhængene mellem valget af bofællesskabet og det hverdagsliv en ny generation af familier lever, de behov de har og de strategier de udvikler for at opfylde behovene. Med andre ord, hvad har fået familierne til at vælge hinanden og boformen Absalons have?

Bydelen Trekroner

Udbygningen af Trekroner området, som ligger øst for Roskilde, har været undervejs i mange år. Allerede i 1967 var området indtegnet i dispositionsplan for Roskilde kommune, hvor man på det tidspunkt forventede en vækst over 15-20 år på op til 80.000 indbyggere (www.trekroner.info/dk/). I 1970 blev Roskilde universitetscenter (RUC) opført, og det var meningen at RUC skulle være en integreret del af den nye bydel i Trekroner, lige som det også var meningen at der skulle opføres en Trekroner togstation. Men det forventede vækst udeblev. I informationsmateriale om Trekroner området angives dårlige konjunkturer samt statens satsning på udbygningen af Køgefingertårnet som årsag til den manglende udbygning af området i 1970'erne. Igen i slutningen af 1980'erne rettes Roskilde kommunes interesse på Trekroner området, og der opføres i 1988 den planlagte station til mange af de RUC studerendes tilfredshed. Roskilde kommune håbede og troede at en realisering af udbygningen af Trekroner nu var inden for en realistisk rækkevidde, således udtalte Roskildes borgmester sig ved åbningen af stationen "I øjeblikket er der grønne marker omkring den nye station, men om nogle år er der en helt ny bydel med hotel, virksomheder, boliger, forretninger og forskerpark" (www.trekroner.info/dk/). Men endnu engang gik udbygningsplanerne i dvale. På trods af byggemodning og detaljerede lokalplaner skete der ikke rigtig noget. Igen var det dårlige konjunkturer samt statslige satsninger andre steder, som var skyld i en udsættelse af byggeplanerne.

¹ Egentlig kalder foreningen Absalons have ikke deres foreningen for et bofællesskab, men for et boligfællesskab. Hvad der ligger i denne forskel og hvorfor foreningen har valgt denne benævnelse vil blive uddybet i notatet.

Planerne for Trekroner lå fra 1988 til 1997 mere eller mindre stille. I 1997 begynder der igen at ske noget, således åbner CAT (Center for advanced technology), og kommunen lancerer samtidig sin nye strategi for udviklingen af Trekroner. I denne strategi ses der et markant større fokus på boligdelen end hidtidig var tilfældet.

I dag er der kommet fart over udbygningen af Trekroner som en egentlig bydel, hvor universitets- og forskningsdelen med RUC og CAT er blevet integreret med boligsiden, med en udbygning over de næste 10-20 år og et bygningsareal på 241 ha (www.trekroner.info/dk/). Denne udvikling understøttes af at Trekroner har topprioritet som udbygningsområde i Hovedstadens Udviklingsråd (HUR). Ud over boliger satses der også på at tiltrække vidensintensive virksomheder og dermed arbejdspladser til området: "Virksomheder, der ønsker at etablere sig i Trekroner, vil typisk være virksomheder med højteknologi, informationsteknologi, bioteknologi, service og lignende [...] Trekroner byder på muligheder for samspil mellem forskning, uddannelse og erhverv" (www.trekroner.info/dk/). Som trækplaster for denne type af erhverv angives den fysiske nærhed til forskningsinstitutionerne RUC, RISØ, DTI m.fl.

Roskilde kommune regner med at der i løbet af de næste 10-20 år vil bo mere end 4000 beboere i ca. 3000 boliger, og at der vil være 4-5.000 nye arbejdspladser og 10.000, der studerer eller er ansat

på RUC. Kodeordet for boligbyggeriet i Trekroner er variation: ”moderne mennesker har meget forskellige krav til boliger. Derfor bliver Trekroner bebygget med boliger med blandede ejerformer” (www.trekroner.info/dk/). På nuværende tidspunkt (2004) er der opført seks forskellige byggerier, hvoraf to har karakter af bofællesskaber², to af byggerierne består af lejeboliger (almennyttigt og private udlejningsboliger) og to er opført og drives som egentlige ejerboliger med private grundejerforeninger. I planerne for Trekroner fremgår det, at de næste udbygninger består af

- Et område, der er udlagt til blandet private og almene boliger
- Et område, der er udlagt til klyngehuse
- Et område, der er reserveret til boligforeninger eller bofællesskaber
- Et område, der er udbudt til private parceller

Boligfællesskabet Absalons have

”Vi er en gruppe af familier der drømmer om at bygge et boligfællesskab i Trekroner ved Roskilde. Her vil vi kombinere de gode ting ved at bo i byen og de mange fordele ved at have naturen lige uden foran hovedøren”

Sådan står der, når man logger sig ind på foreningen Absalons have's hjemmeside (www.absalonshave.dk). Foreningen blev dannet i 2003 og består af 23 familier, som til næste sommer (2005) skal flytte ind i 23 rækkehuse i Trekroner. Kun to ud af de 23 familier har (endnu) ikke børn, aldersmæssigt består familierne af voksne mellem 30 og 40 år.

Husene bliver opført som ejerboliger med et fælleshus som centrum. At valget faldt på ejerformen og at Absalons have kalder sig for et *boligfællesskab* og ikke et *bofællesskab* er ikke tilfældigt. Ifølge et medlem af foreningen skyldes det at man på den ene side vil signalere, at der her ikke er

² Det ene af disse bofællesskaber er Munksøgård, som blev opført i 2000 som den første samlede bebyggelse i Trekroner. Munksøgård består af 100 boliger med blandede ejerformer: ejer-, almene-, andels-, senior-, og ungdomsboliger. Bofællesskabet er økologisk, hvilket bl.a. vil sige at der tages udstrakte miljöhensyn i driften af bofællesskabet, desuden er der knyttet et økologisk landbrug til bebyggelsen. Fællesskabet prioriteres højt, med fælleshuse, fælles arealer og fællesaktiviteter (www.munksoegaard.dk).

tale om et kollektiv i bedste 1960'er karikerede stil, som dette medlem udtrykker det "Hvor man skal drikke grøn te og ryge hash hver torsdag". På den anden side ønsker man samtidig at signalere at man heller ikke ønsker et parcelhuskvarter, hvor man holder sig inden for sin egen ligusterhæk og ikke har noget fællesskab med sine naboer. Derfor kan Absalons have ifølge foreningens hjemmeside kaldes "et moderne alternativ til kollektiv og parcelhus", hvor medlemmerne ønsker "en boform, som dels lægger op til fællesskab og sameksistens, men samtidig giver plads til den enkelte [...] vi har [...] stillet os selv spørgsmålet: "Hvorfor skal vi partout overtage vores forældres valg af boligform, når hverken kollektiv eller parcelhus dækker vores behov?" (www.absalonshave.dk). Som vil blive uddybet senere er mindst den ene part af de interviewede familier, der er medlemmer af Absalons have vokset op i parcelhuskvarterer. Og har været glade for at vokse op i sådanne kvarterer, men oplever nu de samme kvarterer som "døde sølvbryllupskvarterer".

Et centralt kriterie for at være medlem af foreningen Absalons have er, at man skal "ville fællesskabet", og der lægges vægt på at der er tale om et moderne fællesskab modsat det kollektivistiske fællesskab "hvor vi samles om en tro på at flere kan gøre mere. Hvor fællesskabet er med til at gøre vores liv lettere og bedre. Fællesskabet må aldrig blive en tvang" (www.absalonshave.dk). Fællesskabet handler bl.a. om, at beslutninger angående fællesarealer mv. skal besluttet på demokratisk vis, hvor beslutningerne skal respekteres af alle også selv om man måske er imod dem. Fællesskabet handler også om åbenhed over for at gøre tingene på nye og anderledes måder "på den måde tror vi på, at vi kan løfte verden ud over vores egen fastgroede trummerum". Fællesskabet er også rettet mod en række praktiske funktioner bl.a. fællesspisning, opbygning af egne traditioner omkring fx fastelavn, Sankt Hans m.v. På nuværende tidspunkt er der nedsat en række udvalg som alle foreningens medlemmer forventes at deltage i, fx en køkken-gruppe, en børne-gruppe og en aktivitets-gruppe. Rent fysisk udgør fælleshuset platformen for fællesskabet, og der lægges vægt på at såvel fællesskabet som fælleshuset skal fungere for både børn og voksne. I fælleshuset skal der derfor være aktiviteter og faciliteter for begge parter: Fx børnerum og kontorfaciliteter.

De 23 rækkehuse opføres i tre forskellige størrelser: 105 kvm, 120 kvm og 145 kvm. I starten mente man at de mindste huse ville ende på 1,75 millioner, men på nuværende tidspunkt ser de ifølge formanden ud til at disse huse i sidste ende vil koste lidt over to millioner.

Sammenhæng mellem hverdagsliv og bostedsvalg

Ideen til at undersøge sammenhæng mellem hverdagsliv og bostedsvalg udspringer af en større forskningssatsning relateret til "Center for strategisk byforskning"³. Det overordnede formål med centreret er at bidrage til at forbedre vidensgrundlaget for helhedsorienterede beslutninger om byernes udvikling. Et vigtigt led i en viden om byernes udvikling er at se på, hvor forskellige typer af familier vælger at flytte til, og især hvorfor de vælger at flytte til et bestemt bosted. Nu kan man med rette stille spørgsmål ved, hvor frit boligvalget egentlig er når man ser på udviklingen i boligpriser i København. Tal fra Statistikbanken (Danmarks statistik) viser at boligpriserne i København er mere end fordoblet i perioden 1992 – 2001. I gennemsnit er boligpriserne steget fra 788.000 kr. i 1992 til 1.828.000 i 2001 – en stigning på 131 procent. En prisstigning som selvsagt udelukker mange førstegangskøbere fra det københavnske boligmarked.

³ Centret er etableret som et tværfagligt og tværinstitutionelt samarbejde mellem Geografisk Institut, Københavns universitet, KVL og Århus arkitektskole. Centerets arbejde skal løbe over en femårig periode og er finansieret af Realdania.

Når familier, som bor i Storkøbenhavn ikke har råd til at blive boende, hvor vælger de så at flytte hen og hvilken boform finder de attraktiv? Det er et af de spørgsmål, som forskningsprojektet 'hverdagslivslandskabet' under 'Centre for strategisk byforskning' beskæftiger sig med.

'Hverdagslivslandskabet' fokuserer som forskningsprojekt bl.a. på, at *forstå og undersøge relationen mellem hverdagsliv og valget af bosted*. Bosted skal i denne tilgang ses som både dækkende selve boligen (udformning, arkitektoniske værdi m.v.) samt bostedets lokalisering, som dækker område/egn, by/ikke by, boligområde/kvarter. På denne måde får forhold som: bostedets images (signaleffekt), "naturen", kulturelle og sociale tilbud, boligens udformning (fysiske fremtoning), offentlige service, afstanden til jobs, institutioner og fritidsaktiviteter, infrastruktur m.v. en betydning i forståelsen af relationen mellem hverdagsliv og bosted.

'Hverdagslivet' ses ikke kun som bestående af rutiner og vaner. Hverdagslivet består også af projekter med tilknyttede strategier, som skal ses i forhold til den livssituation man som individ befinder sig i: familie- og arbejdssituation, køn, alder m.v. Analytisk lægges fokus på familien⁴ i studiet af relationen mellem bostedet og hverdagslivet. Dette skyldes at vi antager at familie(livet) spiller en central rolle for valget af bosted. Når et bosted skal vælges vil familiens prioriteringer i forhold til familiens situation (projekter og strategier) spille en central rolle.

I dette notat lægges fokus især på det man kan kalde for den hverdagslige strategiske praksis, frem for den rutinerede hverdagspraksis, hvor det er familiens prioriteringer, strategier og projekter i relation til valg af bosted, der er omdrejningspunktet. De hverdagslige rutiner spiller også en rolle, men boligvalget ansues først og fremmest som et strategisk valg frem for et rutineret valg. Det er ikke hverdagslivet som teoretisk og abstrakt begreb der er interessant her. Det er *relationen* mellem hverdagslivet og bostedet, som er i fokus. De hverdagslige strategier skal også ses i sammenhæng med samfundsmæssige og "individuelle" betingelser og diskurser om "det gode hverdagsliv" og hvordan betingelser og diskurser kommer til udtryk i og præger valget af bostedet. Det gode hverdagsliv kan fx være relateret til strategier, hvor man opprioriterer børn og hobbies og nedprioriterer arbejds(karrierer)livet. Modsat kan det gode hverdagsliv være relateret til en høj materiel levestandard med fokus på arbejds(karrierer)livet, hvor høj levestandard anses som en værdi "i sig selv" især i forhold til bolig, bil og andre forbrugsgoder. Her kan forhold som boligens symbolske værdi og signaleffekt tillige inddrages. Også bostedets/boligens pris spiller en central rolle. Fx kan flytninger til et område med forholdsvise lave boligomkostninger være en vigtig prioritering for, at familien kan indfri sine forventninger og drømme om "det gode hverdagsliv".

Prioriteringer af arbejdsliv, familieliv, socialt liv og bosted har altid varieret som følge af familiernes materielle og kulturelle forskelle samt i forhold til biografiske forhold (livscyklus, alder). Men der er en tendens til at mangfoldigheden af typer af prioriteringer og begrundelser for bostedsvalget er steget i de seneste årtier, dels som følge af den materielle og kulturelle frisættelse. Dels som følge af ændrede opfattelser af, hvordan det "gode hverdagsliv" kan og skal leves? Knyttet til disse nyprioriteringer er også en nyprioritering af bostedernes materielle kvaliteter, herunder deres relative beliggenhed i forhold til arbejdsstedet, pendlingsfaciliteter og/eller foretrukne fritidssteder. En stor del familier foretrækker således øgede pendlingsafstande for at indfri deres prioriteringer. Dette sker samtidig med og kan ses som en del af udviskningen af by/land forskellen: udvidelsen af storbyen samt opdelingen af denne i områder med forskellige

⁴ Familier skal i denne sammenhæng forstås meget bredt, som dækkende "alt" lige fra single, enlige med børn/barn, par uden børn til par med egne og sammenbragte/deltidsbørn. Familierne ses som hverdagslivets enhed, en enhed, der skal skabes og genskabes/forandres som del af den biografiske enhed.

blandinger af bostedskulturer, forskellige grader af ”fortætning” (befolkning, materielt) og forskellige former for materiel kvalitet.

Mere konkret handler forskningsprojektet om at udvikle såvel en teoretisk som empirisk forståelse af sammenhænge mellem hverdagsliv og bostedsvalg. Her tages der udgangspunkt i en teoretisk diskussion af, hvordan forskellige typer af bosteder tillægges betydning og mening samt hvordan bostederne bruges og indgår i familiernes hverdagspraksis.

Fokus er lagt på begreberne ’hverdagsliv’, ’stedsidentitet’, ’stedsforståelse’, ’bosted’ og ’bokvaliteter’. Diskussion af *stedsbegrebet* (*stedsidentitet/stedsforståelse*) vil blive anvendt som det teoretiske afsæt. Det gælder bl.a. diskussioner af, hvordan stedet tillægges betydning og bliver meningsfuld for familien som en del af den hverdagslige praksis. Der er her tale om en såkaldt ’indefra forståelse’ af bostedet (Mazanti, 2002). En sådan indefra forståelse af bostedet kan bl.a. undersøges ved at se på hvordan forestillinger om ”det gode hverdagsliv” kommer til udtryk i det valgte bosted. Det vil sige hvilke forhold familien prioriterede da bostedet skulle vælges. Her spiller også familiens økonomiske formåen/materielle levestandard en central rolle idet denne formåen må anskues som en væsentlig faktor for valg af bosted.

Desuden skal projektet også klargøre, hvilken betydning *bostedet* i betydningen ”hjemmet” har samt hvordan det hverdagslige brug af hjemmet udfoldes. Det handler her om at se på de aktiviteter, der er knyttet til hjemmet: ”den familiære reproduktion”, indretning/signaleffekt, socialt samvær, hjemmearbejdsplads m.v.

Også det hverdagslige brug af bostedet i betydningen boligområdet, kvarteret, byen og de prioriteringer og præferencer, som her gør sig gældende skal afdækkes. Det er en brug, som relaterer sig til bostedets ”sociale” og urbane bokvaliteter, herunder rekreative områder. Det vil dels sige brug af urbane kvaliteter som bl.a. institutioner, forretninger, kulturelle foreninger/aktiviteter, grønne områder, fritidssteder m.v., og dels ”brug af” socialt samvær og kontaktmønstre; hvordan og hvor man møder medboere, venner og bekendte. Samtidig kan dette brug også være et ikke-brug af stedet. Det vil sige, at det hverdagslige brug af såvel urbane kvaliteter som socialt samvær ikke (kun) er relateret til bostedet, men (også) til andre steder.

De urbane og sociale kvaliteter knyttet til bostedet skal også ses i relation til familiernes opfattelse af ”det gode hverdagsliv”. Det er en opfattelse, som kan undersøges ved at afdække beboernes krav og forventninger til bostedet: Hvilke forhold bevirkede at lige netop dette bosted blev valgt? Var det f.eks. ønsket om et landsbysfællesskab, tæt på naturen og tæt på ”mennesker”? Var det ønsket om trygge vilkår for børnene? Var det muligheden for et menings- og værdifællesskab med naboerne? Det kan f.eks. være at man her vil finde familier der på trods af helt forskellige materielle vilkår har valgt det samme bosted. Det kan også være at man mere eller mindre bevidst har valgt et givent bosted fordi det er attraktivt, er et såkaldt høj-status område.

Via disse diskussioner kan de forhold, som gør bostedet betydnings- og meningsfuldt således indkredses, hvilket bl.a. også indebærer at diskutere graden af stedbundethed og stedstilknytning.

Centralt i projektet står altså afdækningen af familiens prioriteringer når et nyt bosted skal vælges, prioriteringer, der anskues som afledt af det hverdagsliv, som familien lever. En måde at nå ind til en forståelse af familiens forskellige prioriteringer og bevæggrunde for at vælge bestemte typer af bosteder kan bl.a. undersøges ved på den ene side, at se på de krav og forventninger familierne har

haft til bostedet. På den anden side skal bostedet også ses i sammenhæng med såvel familiernes forestillinger om "det gode hverdagsliv" som de samfundsmæssige diskurser om, hvordan og hvor et sådan liv kan og skal udfoldes. Ligesom krav og forventninger også skal ses i sammenhæng med prioriteringer i forhold til arbejdsliv (herunder infrastruktur/pendling) og materiel levestandard⁵.

Undersøgelsen af familiers udflytning til Trekroner i boligfællesskabet Absalons have fungerer som en form for pilotundersøgelse, hvor udvalgte dele af de ovennævnte teoretiske forståelser og indgange diskuteres og "afprøves" empirisk. At valget faldt på Absalons have skyldes først og fremmest at familierne endnu ikke er flyttet. På denne måde er det muligt at undersøge og diskutere familiernes nuværende boligsituation og hverdagsliv og de forventninger familierne har til deres nye bosted og det hverdagsliv de her skal leve. Det vil sige, at man får mulighed for at undersøge hvorfor familien vælger at flytte samt hvorfor familierne specifikt har valgt Trekroner som område og boligfællesskabet som boform: Hvilke strategier og projekter har familierne og hvordan kan Trekroner og Absalons have tilgodese/opfylde disse? Med andre ord: En undersøgelse af sammenhængen mellem bostedserfaringer og bostedsforventninger.

Set i dette perspektiv kan denne undersøgelse ikke endnu sige noget om, hvordan Trekroner og boligfællesskabet konkret bliver brugt, som en del af familiernes hverdagspraksis, eller hvordan familierne oplever at bo og leve i Trekroner/Absalons have⁶. Undersøgelsen kan "kun" sige noget om de forventninger familierne har, hvorfor familierne på nuværende tidspunkt har disse forventninger samt hvordan familierne mener Absalons have kan indfri disse.

At undersøge hverdagsliv og bostedsvalg

Som sagt står begreber som 'stedsforståelse', 'stedsidentitet' og 'brug' centralt i forskningsprojektets tilgang til sammenhængen mellem hverdagsliv og bostedsvalg. Og som også sagt kan denne undersøgelse af familiers valg af Absalons have ikke endnu sige noget om, hvordan familierne konkret bruger og oplever og erfarer Trekroner og Absalons have. Det udelukker midlertidig ikke disse to begrebers anvendelse, men de vil blive møntet på hvordan familierne forholder sig til, oplever og bruger deres nuværende bosted i relation til deres nuværende hverdagsliv og deres *forventninger* til oplevelse og brug af Trekroner/Absalons have.

Brug

Begrebet "brug" refererer til Giddens forståelse af begrebet "locales". Giddens definerer sit locales-begreb på følgende måde: "*Locales refer to the use of space to provide the settings of interaction, the settings of interaction in turn being essential to specifying its contextuality*" (Giddens, 1984, p. 118). På denne måde er 'Locales' ikke kun relateret til deres fysiske egenskaber, men skal ses i sammenhæng med deres indhold af menneskelig aktivitet, og på denne måde konstitueres 'locales' af praksis. Det er altså via den sociale praksis, at rummets betydning enten forandres eller reproducers. For Giddens handler locales-begrebet således om, at det er det menneskelige og konkrete brug af rum, som skaber og forandrer den betydning, som et givent rum eller 'locales' har. Et eksempel kan være et soveværelse, som bliver lavet om til et arbejdsværelse, hvor det er den konkrete aktivitet 'at sove' eller 'at arbejde', som bestemmer, hvilken betydning rummet har. På denne måde får et sted (locales) betydning og mening gennem den hverdagslige brug af stedet. Det er altså den konkrete brug, der bestemmer, hvad et sted "er" for det enkelte individ. Set i dette perspektiv kan den hverdagslige brug af stedet indbefatte dels brug af urbane kvaliteter

⁵ For en uddybning af hele projektet se arbejdsnotat: TAPAS Working paper 2004:2, www.geogr.ku.dk/projects/tapas

⁶ Der er meningen at familierne følges og interviewes et år efter indflytningen, dvs. i 2006

(institutioner, forretninger, kulturelle foreninger/aktiviteter m.v.), og dels “brug af” socialt samvær og kontaktmønstre; hvordan og hvor man møder medbeboere, venner og bekendte. Samtidig kan dette brug også være et ikke-brug af stedet. Det vil sige, at det hverdagslige brug af såvel urbane kvaliteter som socialt samvær ikke (kun) er relateret til bostedet, men (også) til andre steder (Mazanti, 2002, 2004). På denne måde handler dette brugsbegreb ikke kun om den rent praktiske brug af stedet, men også om hvor betydningsfuldt stedet opleves i forhold til at engagere sig og indgå i sociale netværksrelationer osv.

Oplevelse og erfaring

Begreberne 'oplevelse og erfaring' er inspireret af Rob Shields (1999) fortolkning af Lefebvres tre rum begreber 'rumlig praktik', 'rummets repræsentationer' og 'repræsentationernes rum' samt af Doreen Masseys begreb 'sense of place' (1995).

Lefebvre leverer med sine tre rumbegreber en dialektisk forståelse af rummets produktion. Denne begrebsliggørelse tager sit udgangspunkt i dialektikken mellem rum som socialt produceret gennem sociale relationer og rum som repræsenteret gennem diskurser og gennem brugernes/beboernes forståelse og tolkning. Rent metodisk og analytisk er det begreberne 'rummets repræsentationer' og 'repræsentationernes rum', som er mest interessante i denne sammenhæng⁷.

Rummets repræsentationer' er konstrueret på baggrund af eksperternes (arkitekter og byplanlæggere m.fl.) forestillinger om rum. Disse forestillinger materialiseres gennem forskellige koder og brugsanvisninger, som så at sige lægges ned over rummet, og som dominerer og kontrollerer det liv, der skal leves i rummet. Der er ifølge Shields (1999) tale om diskurser *om* rum. Disse ekspertbaserede diskursive repræsentationer af rum er knyttet til den orden, som samfundets dominerende sociale relationer i en given periode gennemtvinger. Fx hvornår og hvordan nogle boligområder kan kategoriseres og opfattes som attraktive og uattraktive, hvordan, der skal bygges og planlægges i en given periode, fx den nutidige vægt på blandede ejerformer som løsning på mange forskellige typer af problemer.

'Repræsentationernes rum' handler om det refleksive aspekt af rumforståelse og rumopfattelse. Det er det 'det levede rum', som er skueplads for forskellige kampe om tilegnelse af rum og dermed for det første også et rum, som er kendetegnet ved engagement og tilstedeværelse. Og for det andet et rumbegreb, som er funderet i såvel befolkningsgruppers kollektive historie som i det enkelte individs historie. Det handler her ifølge Shields (1999) om diskurser *i* rum. Der er her tale om beboernes *erfaringsbaserede oplevelser* af deres sted, som er skabt gennem bl.a. beboernes deltagelse og engagement i forskellige aktiviteter og arrangementer i boligområderne. En vigtig pointe er, at beboernes oplevelse af deres boligområde vil være præget af 'udefrakommendes' holdning til deres bosted. Det kan for eksempel være mediernes historier om givne boligområder, fx socialt belastede boligområder, eller de efterhånden utallige boligprogrammer, som fortæller os om

⁷ Denne afgrænsning skal ses i forhold til, at begrebet 'rumlig praktik' er ekstremt omfattende, idet begrebet som Simonsen (1993) siger, omfatter: "både rummets produktion og rummets brug i en dialektisk enhed, som på en gang indeholder samfundsmæssige institutionelle processer, dominansformer og dagligdags og de levede livs tilegnelse af rum" (Simonsen, 1993, p. 161). Begrebet handler således grundlæggende om, at vi som mennesker bruger og tilegner os rum og dermed skaber og producerer et menneskeligt rum. Den produktion ske dels gennem 'rummets repræsentationer', dels gennem 'repræsentationernes rum'. Dermed vil de diskurser, som findes i rummet (repræsentationernes rum) også kunne have en afsmittende effekt på diskurser om rum (rummets repræsentationer). Dette understreger at begrebstriaden ikke kun kan læses fra oven og ned, men også åbner for en læsning nede fra og op. Det er denne både/og læsning, som udgør dialektikken mellem de tre begreber.

den sidste nyt trendy indretning, nye måde at bo og leve på og gør-det-selv-projekter. Disse historier præger beboernes opfattelse af såvel deres eget sted som andre steder.

Set i forhold til en indkredsning af en indefra forståelse af stedet leverer Shields en forståelse af, at en sådan forståelse ud over brug, skal findes inden for såvel de kollektive som individuelle *erfaringsbaserede oplevelser*, som brugerne/beboerne har med givne steder (Mazanti, 2002, 2004).

Doreen Masseys brug af begrebet 'sense of place' er rettet mod en forståelse af stedet som formet af forskellige og mangeartede sociale relationer mellem mennesker og (dermed steder), som er udstrakt i tid og rum (Massey, 1995). Masseys tilgang sætter først og fremmest spørgsmålstejn ved, hvorvidt man kan tale om, at et sted har en fælles, "lukket" og stedbundet identitet, da stedsidentitet såvel som en personlig identitet er formet af og gennem forskellige sociale relationer og kontakt med andre mennesker og steder. Man kan således ikke tale om, at et sted har én bestemt positiv eller negativ identitet.

Spørgsmålet er dels hvad der menes med, at forståelsen af stedet er formet gennem sociale relationer mellem mennesker og steder, dels hvilken betydning denne form for kontakt har for forståelsen af stedet? At stedet er formet gennem sociale relationer mellem mennesker og andre steder kan anskues både mentalt/abstrakt og mere konkret. En mental/abstrakt kontakt med andre steder og mennesker sker bl.a. gennem nyhedsmedier, fx forskellige typer af reportager om andre lande. Igennem disse reportager danner vi billeder af landene og de mennesker, som bor her. Et andet eksempel på mentalt/abstrakt kontakt kan være køb af eksotiske krydderier og frugter, som er dyrket i "fremmede" verdensdele. Disse krydderier og frugter kan bl.a. fortælle os noget om disse verdensdels klima, fauna og dyrkningsmetoder. Nu er det jo ikke sådan, at vi, hver gang vi køber karry eller mangofrugter, reflekterer over det givne land, som krydderiet eller frugterne kommer fra. Men ikke desto mindre så kommer Indien og Jamaica ind i vores stuer og på vores middagsbord, og bliver dermed en abstrakt og mental del af vores hverdagsliv – hvad enten vi forholder os til det eller ej.

På et mere konkret plan kan relationen mellem andre mennesker og steder fx ske gennem venner eller familie, som er bosat i andre dele af landet eller verdenen. Og endnu mere konkret kommer kontakt med andre steder til udtryk gennem det som Massey kalder for 'aktivitetsrum'. Dette rum definerer Massey således: "The basic shape is probably a set of fairly local paths and places as normal daily life is lived between home, school, work, church and club, with occasional trips further a field to a neighboring town, or to a hospital maybe" (Massey, 1995, p.55).

Et andet væsentligt forhold, som også spiller ind på den måde, vi opfatter bestemte steder er erindringer – og her befinder vi os igen på det mentale og abstrakte plan. Massey taler om de erindringer, der er forbundet med hjemstedet, især det hjemsted, som man har forladt. For selv om et sted ændres både socialt og fysisk, kan erindringerne om stedet leve videre som en form for 'mental sense of place'. Det vil sige, at den individuelle opfattelse af steder og de oplevelser, der er relateret til disse steder, der er forladt, eller et sted, hvor man har boet i en årrække, er farvet af de gode og dårlige erindringer og erfaringer, man har (haft) i forhold til stedet (Mazanti, 2002). Og dette på trods af at stederne har forandret sig fysisk og socialt og "no longer conform to the static picture that you retain of them" (Massey, 1995, p. 65). Dette betyder også at erfaringer fra tidligere bosteder vil præge forventninger til et nyt bosted.

Pointen er, at de steder, vi er i berøring med både mentalt, socialt og praktisk, har en som oftest ubevidst, men kan også være bevidst, afsmittende effekt på den måde vi oplever, erfarer og forholder os til et givent sted. Et eksempel på en ubevidst effekt kan være ”noget man har hørt” eller læst om givne steder, fx boligområder – det kan både være positive og negative historier. Ud fra disse historier danner man bestemte forståelser af forskellige boligområder, som kan danne grundlag for såvel negative som positive generaliserede opfattelser. Det kan fx være ’betonbyggerier’, som i dag ofte associeres med ’socialt belastede boligområder’ eller ’ghettoer’ med hvad der dertil hører af problemer. Og de uagtet af man måske aldrig har været i et ’betonbyggeri’ eller i en såkaldt ’ghetto’.

Massey taler om at man bør forstå ’sted’ som mødested, hvor forskellige typer af (konkrete/abstrakte) sociale relationer mødes og interagerer og hvor individuelle som kollektive erindringer, oplevelser og fortolkninger præger forståelsen af og omgangen med ’stedet’. På denne måde må forståelsen af stedet anskues som dynamisk, som evigt foranderligt.

Med denne tilgang til Massey kan man sige, at hendes centrale begreb ’sense of place’ favner bredt. I en direkte dansk oversættelse vil begrebet betyde ’stedsfølelse’ eller ’stedsfornemmelse’, hvilket ikke er tilstrækkeligt set i forhold til Masseys anvendelse. A sense of place bygger hos Massey på den reflekterede som ureflekterede sansende individuelle og kollektive omgang med og relation til stedet. Dermed handler ’a sense of place’ om den erfaringsbaserede betydning og forståelse, som mennesker tillægger givne (bo)steder. Og dermed kan man også sige at ’a sense of place’ handler om det følelsesmæssige engagement man investerer i stedet og dermed hvor betydningsfuldt stedet anskues i forhold til at dække en række behov som fx sociale og intime netværksrelationer.

Sammen giver Shields og Masseys tilgang begreberne ’oplevelse’ og ’erfaring’, som benyttes til at undersøge, hvordan mennesker erkender, fortolker og tillægger steder betydning og mening som en del af deres hverdagsliv og praksis. Oplevelser relateret til stedet er skabt på baggrund af dels brug af urbane kvaliteter og socialt samvær, som danner baggrund for positive og negative erfaringer relateret til stedet. Dels er oplevelserne også skabt på baggrund af andre steder, som beboerne er i konkret og mental kontakt med. Erfaringer er skabt på baggrund af disse typer af oplevelser og lagers i hukommelsen og kan således (bevidst som ubevidst) præge den måde man forholder sig til, forstår og bruger et sted.

En Bourdieu inspireret vinkel på boligvalg

For at få en dyberegående forståelse af, hvordan forståelsen og tolkningen af steder så at sige bliver til kan Bourdieus centrale begreb ’habitus’ anvendes. Desuden åbner begrebet for, at kunne diskutere årsager til boligvalg, som er særlig interessant i denne sammenhæng.

Habitus sammen med felt og kapital må betragtes som de tre mest centrale begreber i Bourdieus teoretiske værker. Som sådan giver det ikke mening at tale om habitus uden også at tale om felt og kapital, men for overskuelighedens skyld vil begreberne i det følgende blive behandlet særskilt.

Habitus skal overordnet ses om en praktisk sans, en som oftest ubevidst måde at leve og håndtere sit liv på. Det er således i høj grad et begreb, som skal begribes, undersøges i og forholdes til praksis, fx typer af strategier og valg. Mere specifikt definerer Bourdieu i bogen ”refleksiv sociologi” begrebet habitus på tre gensidige afhængige niveauer (Bourdieu & Wacquant, 1996, s. 118)

1. Habitus skal og kan ikke forveksles med skæbne og skal heller ikke, som nogle har kritiseret Bourdieu for, ses som bestemmende for al handling, og dermed som et deterministisk begreb: En type habitus er lig med en type af handling. Som Bourdieu skriver ” Det [habitus] er et historisk fænomen og som sådant et åbent system af holdninger, der hele tiden udsættes for nye erfaringer, som enten forstærker eller modificerer det. Habitus består af dybtgående og varige strukturerer, men de er ikke uforanderlige” (Bourdieu & Wacquant, 1996, s. 118). Samtidig mener Bourdieu dog at de fleste mennesker lever et liv, hvor de objektive strukturer stemmer overens med de strukturer, som i sin tid formede deres grundlæggende habitus. Hvilket har den effekt at mennesker som oftest vil træffe valg, som stemmer overens med deres habitus.
2. Habitus udgør perceptionsstrukturerer som verdenen bliver filtreret igennem (måder at opfatte og forholde sig til verdenen på – de objektive strukturer). Dette betyder ifølge Bourdieu at ”alle påvirkninger og formative erfaringer vil i det givne øjeblik blive struktureret og udlagt ifølge kategorier, der allerede eksisterer i kraft af tidligere påvirkninger og erfaringer” (Bourdieu & Wacquant, 1996, s. 119). Det vil sige nye situationer eller oplevelser vil blive omformet således, at de passer til en persons perceptionsstrukturerer og dermed til tidligere erfaringer. Disse tidligere erfaringer spiller således en stor rolle set i forhold til den habituelle måde at reagere på (træffe valg, forstå, forholde sig til). Dette betyder i realiteten at habitus’ fundamentale strukturer bliver mere og mere cementerede, hvilket får Bourdieu til at konkludere at ” [...] man [må] se i øjnene, at de primære sociale erfaringer har en uforholdsmæssig stor vægt og betydning” (Bourdieu & Wacquant, 1996, s. 119) for habitus’ perceptionsstrukturerer.
3. Dog, husker Bourdieu på, skal man være opmærksom på at ”habitus er et åbent system af holdninger – det vil sige, at den består af muligheder og potentialer – og at den kun kommer til udtryk i konkrete situationer” (Bourdieu & Wacquant, 1996, s. 119). Dette skal ses i forhold til at afhængig af de givne situationer som en person står i kan personen i givne situationer vælge og agere helt i forhold til sin habitus, mens den samme person i en anden situation kan handle ”mod” sin habitus. Det er dette forhold, som gør at man fx ikke per definition kan sætte de valg en person træffer lig med en persons habitus

Man kan altså grundlæggende sige at habitus består af et individs akkumulerede erfaringer. Erfaringer, som helt fra den tidligste socialisering og de løbende livserfaringer en person gør sig, bliver indlejret kropsligt og mentalt. På denne måde er habitus et reservoir af unikke personlige erfaringer. Med Børresens ord kan man sige at habitus er det sted, hvor fortid og nutid løber sammen, og vikles ind i hinanden (Børresen, 2000). Og hertil kan man tilføje ’fremtid’, idet habitus’ akkumulerede erfaringer vil præge de (strategiske) valg man foretager.

De indlejrede erfaringer, som er samlet i habitus danner udgangspunkt for og kommer til udtryk gennem praksis, habitus hviler på en ”praktisk sans”: “Habitus [...] privilegeres the basic idea that action is governed by a “practical sense” of how to move in the social world” (Swartz, 1997, p. 115). Som Swartz udtrykker det så er det grundlæggende habitus, som guider forskellige typer af valg, vores livsdispositioner, hvilket bl.a. vil sige hvad der opfattes som mulige og ikke muligt: “What agents judge as ”reasonable” or ”unreasonable” for people of their station in the social world stems from habitus” (Swartz, 1997, p.103). Habitus orkestrerer, hvordan man som individ handler i forhold til og i bestemte situationer, hvilke forventninger man har, hvilke ønsker, håb og drømme man har. Dermed fungerer habitus som en form for ramme for handling, en ramme, som er med til at vedligeholde og reproducere den given habitus.

Bourdieu er som sagt blevet kritiseret for at hans habitusbegreb kan opfattes som deterministisk, således at man altid vil kunne forudsige, hvordan individer med en given habitus vil agere, vælge og fravælge i givne situationer. Til denne kritik siger Bourdieu, at i et samfund, som er kendetegnet ved stor omskiftelighed, vil habitus konstant blive udsat for ukendte situationer, hvor der skal træffes nye valg. Disse valg hviler på en praktisk evaluering af valgets potentielle resultater i tæt forhandling med habitus. Det er her vigtigt at understrege at denne praktiske evaluering står i modsætning til en bevidst rationel kalkulering, idet der ifølge Bourdieu er tale om en form for intuitiv praktisk reaktion/valg baseret på tidligere erfaringer. Det betyder ikke, at der overhovedet ingen rationelle overvejelser finder sted, men at det er en praktisk viden eller en slags tavs viden om, hvordan man skal agere og forholde sig, der er på spil. Når individet befinder sig i helt nye og ukendte situationer, hvor den praktiske viden ikke rækker er individet nødt til at forholde sig bevidst rationelt og strategisk til den givne situation. Denne handling kan afstedkomme nye erfaringer, som potentielt *kan* bevirke at individets habituelle struktur ligeledes ændres. Men, som Bourdieu understreger, er et individs habituelle struktur som udgangspunkt vedvarende og træg. Det mest sandsynlige er derfor at de nye erfaringer bliver transformeret således at de harmonerer med den "gamle" habitus (Bourdieu, 2002). Med denne proces bliver de nye erfaringer altså indlejret og igen ubevidste.

At handlinger som regel ikke er bevidste i betydningen rationelle betyder ikke, at de kan anskues om ufornuftige. Tværtimod mener Bourdieu, at mennesket er hverdagslivsekspert så at sige, idet mennesker "gennem en lang og kompleks tilpasningsproces har internaliseret deres egne objektive muligheder og forstået at aflæse den fremtid, der passer sig for dem, som er skabt for dem, og som de er skabt for gennem en praktisk foregribelse af tingenes gang, hvor de i selve nuets fremtrædelsesform uden videre har lært at aflæse, hvad man "skal" og "bør" gøre og sige" (Bourdieu & Wacquant, 1996, s. 115). Dette betyder ikke, at mennesket nødvendigvis er grundlæggende tilfreds med sin livssituation, idet en vigtig del af menneskets tilpasningsproces består i at tilpasse sine handlinger og strategier til de givne objektive muligheder: "Dialektikken mellem individets subjektive forhåbninger og objektive muligheder udspiller sig på alle niveauer af det samfundsmæssige liv, og i langt de fleste tilfælde er det de første, der må tilpasse sig de sidste" (Bourdieu & Wacquant, 1996, s. 115).

Felt og kapitalformer

Såvel 'felt' som 'kapital', eller mere korrekt kapitalformer, spiller en central rolle for habitus' fremtrædelsesform.

Felt

Hvis vi først tager begrebet felt, så er begrebet grundlæggende rettet mod en forståelse af at vores verden eller samfund ifølge Bourdieu kan opfattes som et socialt rum, som er inddelt i en række felter: "et felt af sociale kræfter – et kampfelt, hvor agenterne strides med forskellige midler og mål afhængig af deres position i feltets magtstruktur. Agenternes kamp vil enten bidrage til at bevare eller forandre strukturen" (Børresen, 2000, p. 55).

Et felt kan forstås som et struktureret socialt rum, som er organiseret omkring forskellige typer af kapitalformer eller forskellige kombinationer af kapital. Bourdieu taler fx om "det intellektuelle felt", som et sted hvor kunstnere, forfattere og akademikere konkurrerer om position i feltet: "Interaction among actors within fields are shaped by their relative location in the hierarchy of positions" (Swartz, 1997, p.120). Det, som bestemmer hierarkiet inden for et givent felt er den type af kapital, som regnes for mest betydningsfuld, og på denne måde er der lige så mange felter som

der er former for kapital og kapitalkombinationer. Som det er tilfældet med det intellektuelle felt viser Bourdieus studie, at de forskelligheder, hvormed kunstneres, forfatteres og akademikers stil kommer til udtryk, skal ses som en bevidst måde at distancere sig til hinanden. Og dermed ses som en del af en strategi for at opnå intellektuel anerkendelse samt positionering i feltets hierarkistruktur.

Bourdieu giver ikke mange teoretiske retningslinier for, hvordan et felt kan afgrænses. Han siger at det må afgøres dels af de magtrelationer, som fx kommer rumligt og fysisk til udtryk. Dels ved at undersøge, hvordan de forskellige kapitalformer påvirker magtrelationerne og dermed er bestemmende for hvilke kapitalformer, der er betydningsfulde i et givent felt. Det vil sige, at et felts afgrænsning må undersøges i praksis. Dog går han så langt som til at sige, at en undersøgelse af et felt omfatter tre faser (Bourdieu & Wacquant, 1996, s. 91):

1. Bestemmelse af feltets placering i relation til et overordnet magtfelt
2. En kortlægning af de ”objektive relationer mellem de forskellige aktører eller institutioner, der fra forskellige positioner i feltet kæmper om den legitime og specifikke autoritet, feltet er bærer af” (Bourdieu & Wacquant, 1996, s. 91)
3. Analyse af aktørernes habitus ”de forskellige holdningssystemer, de har tillagt sig gennem internaliseringen af en bestemt type sociale og økonomiske forhold, der udfoldet i et individuelt livsforløb har større eller mindre mulighed for at blive til virkelighed i et givent felt” (Bourdieu & Wacquant, 1996, s. 91)

Boligmarkedet som eksempel på et felt

I artiklen ”Et steds betydning” (1996) giver Bourdieu boligmarkedet som eksempel på et felt, hvor det overordnede magtfelt er statens (og kommunernes) boligpolitik: ”For staten har en enorm magt over rummet via den mulighed den har til at styre boligmarkedet” (Bourdieu, 1994, s. 157). Dette relaterer sig til fase 1 i undersøgelsen og afgrænsningen af et felt.

Boligmarkedet er præget af konflikter og konkurrence, som opstår i forbindelse med aktørernes kamp for at opnå givne mål og goder. Det er en kamp, som i høj grad er med til at forme det fysiske rum. Konkret består kampene og konfrontationerne mellem forskellige repræsentanter for staten og kommunerne, men også af interesseorganisationer, herhjemme fx Boligselskabernes Landsforening (BL) og almennyttige boligselskaber generelt ”Den politik, der udspringer fra disse interesser, bidrager til ´den politiske opbygning af rummet´. I den grad denne politik har fremmet dannelsen af ´homogene grupper med rumlig basis´, er den også i høj grad ansvarlig for den negative udvikling, der finder sted i visse store boligområder i forstæderne” (Bourdieu, 1994, s. 157). Dette relaterer sig til fase 2 i undersøgelsen og afgrænsningen af et felt.

Den tredje fase er relateret til aktørernes habitus, og skal som det fremgår ses i tæt sammenhæng med social og økonomiske forhold, men skal også ses i forhold til at ”habitus bidrager til at konstituerer feltet som en verden, der giver mening, med værdier, det kan betale sig at efterstræbe” (Bourdieu & Wacquant, 1996, s. 112). Dette fordi der er en så tæt sammenhæng mellem felt og habitus, eller sagt på en anden måde så deltager aktørerne kun i et givent felt, hvis det stemmer overens med habitus, og hvis man kan se at det kan betale sig at kæmpe for en plads i feltet. For at forstå dette spil vendes blikket nu mod kapitalformens betydning.

Kapitalformer

Som sagt kan felt ikke forstås uden relation til Bourdieus opfattelse af kapital, kapital eksisterer og fungerer ikke uden relation til et felt (Bourdieu & Wacquant, 1996). Det er et individs kapitalkombination, som afgør hvilken position individet kan indtage i et givent felt. En kapitalkombination og position, som igen skal ses i forhold til habitus.

Bourdieu opererer med tre former for kapital:

- Økonomisk kapital eller materiel velstand og den tilknyttede magt. Det er en kapitalform, som er omsættelig i penge og materielle goder som fx ejendomsret
- Social kapital, der kan forstås som en ressource og magt som folk opnår gennem deres sociale netværk og forbindelser: ”Social kapital er summen af eksisterende eller potentielle ressourcer, den enkelte eller gruppe har rådighed over i kraft af et netværk af stabile relationer og mere eller mindre officielt anerkendte ”forbindelser”, hvilket vil sige summen af den kapital og magt, der kan mobiliseres i kraft af et sådant netværk” (Bourdieu & Wacquant, 1996, s. 105)
- Kulturel kapital, som referer til den viden og de færdigheder som aktører opnår gennem uddannelser og dannelse. Kulturel kapital er ofte relateret til prestige og status og indeholder ressourcer som: Veltalenhed, overtalelsesevner, æstetiske præferencer og kulturel forståelse (Hiller & Rooksby, 2002).

Bourdieu inddeler den kulturelle kapital i yderligere tre former (Hiller & Rooksby, 2002, p.8):

1. Den første form handler om at kulturelle godes værdier og mening kun kan forstås via en indlejret evne, modsat materielle goder. Kulturelle værdier og goder omfatter evne til at kende og anerkende fx musik, kunst, videnskabelig litteratur, professionel jargon, religion mv.
2. Kulturel kapital eksisterer som objekter, som fx bøger, videnskabelige redskaber, kunst mv., hvis brug og tolkning kræver en specialiseret kulturel kunnen
3. Kulturel kapital eksisterer som en institutionaliseret form, som oftest repræsenteret ved uddannelsesinstitutioner og/eller via professionelle skrivelser.

De tre hovedkapitalformer, økonomisk, social og kulturel kapital, kan optræde i en form, som Bourdieu kalder for symbolsk kapital. Begrebet symbolsk kapital benyttes til at vise, at de tre kapitalformer vægtes forskelligt afhængigt af hvilket felt, der er tale om. I forhold til det intellektuelle felt, vil det typisk være den kulturelle kapital, som er i højsæde, hvorimod økonomisk kapital og social kapital indtager sekundære roller. På denne måde kan man sige at symbolsk kapital dækker over det faktum at der er tale om, at positionerne i givne felter er afhængige af forskellige kapitalkombinationer.

Hvis man ser disse kapitalformer i forhold til boligmarkedet (som et felt) så mener Bourdieu at muligheden for, eller evnen til, at dominere boligmarkedet især afhænger af den økonomiske og kulturelle kapital (Bourdieu, 1996). Dette skal forstås på følgende måde: Som sagt spiller kapitalformer og kapitalkombinationer også en central rolle for, hvordan en given habitus er opbygget, hvilke perceptionsstrukturer, der er fremherskende. Kapitalkombinationens sammensætning og betydning er afhængig af det felt, hvor man som individ ”ønsker” at positionere sig og gøre sig gældende. Feltet er i denne sammenhæng boligmarkedet med dette markeds forskellige valgmuligheder, hvor der kun gives adgang, hvis kapitalkombinationen, sammensætningen og volumen er tilstrækkelig. Hvis ens økonomiske kapitalvolumen er

tilstrækkelig stor, har man stort set frit valg på alle hylder⁸. Det er så her man kan sige at habitus kommer rigtig i spil, idet boligvalget ikke kun kan ansues som et rationelt økonomisk valg, men dels afspejler det hverdagsliv man lever med dets projekter og strategier. Dels også, som især Ærø viser i sin ph.d. afhandling ”Boligpræferencer, boligvalg og livsstil”, bidrager boligen til at skabe habitus og omvendt så bidrager habitus også til at skabe boligen. Igennem boligen, bostedet og medbeboere signalerer man således ”hvem man er”, man er lige som de andre, der bor her, har nogenlunde den samme livsstil og dermed nogenlunde de samme værdier osv. På denne måde bliver boligen et symbol på ens habitus. Firkantet fremstillet: Hvis man fx har et mere eller mindre bevidst ønske om at signalere, at man har en høj andel af økonomisk kapital bosætter man sig i prestigefyldte boligområder, hvor ens habituelle form ligner de andre beboeres. Det modsatte kan også sagtens være tilfældet: Hvis man har en høj andel af økonomisk kapital, men ønsker at signalere at ”penge ikke er alt”, det er derimod kunst og kultur (den kulturelle kapital) man ønsker at promovere sig på, så bosætter man sig andre steder. Som Bourdieu siger: ”Hvis boligen bidrager til at skabe en habitus, så bidrager habitus også til at skabe en bolig gennem de mere eller mindre passende sociale brugsmåder man er tilbøjelig til at have. På denne måde kan der rejses tvivl om troen på at en fysisk tilnærmelse mellem aktører, som står langt fra hinanden i det social rum, i sig selv kan medføre en social tilnærmelse, for faktisk er ingenting vanskeligere at tåle end fysisk nærhed til mennesker, som man står langt fra socialt (det opleves som påtrængende og forvirrende)” (Bourdieu, 1994, s.156)⁹.

Ud over de her anvendt begreber (habitus, felt og kapitalformer) er livsstil også et af de begreber, som mange henter fra Bourdieu (herhjemme bl.a. Ærø, 2002, Marling, 2004, Gram Hanssen, 2004). Bourdieu selv siger, at typisk vil en gruppe med en lignede habitus optage den samme eller en naboposition i det sociale rum. Det vil sige alle elementer i gruppens adfærd har noget til fælles, en form for fælles stil, ligesom en malers værker eller som en persons håndskrift. På trods af at denne ens placering kan forekomme systematisk og til en vis grad forudsigelig, er der ikke tale om en logisk systematik, men snare tale om en praktisk systematik:

“The best example of the unity of human behavior of a person, but also of a group, is the lifestyle. By emphasizing this unity I am conscious of the danger of being seen as promoting the idea that human behavior is monolithic and this is something that is sometimes said against the notion of habitus. But human behavior is not monolithic. It is very open, very diverse, but within limits, and the idea of lifestyle is suited to express this loose systematic which characterizes human behavior. (Bourdieu, 2002, p. 29)

Sammenfattende om Bourdieu og bostedsvalg

Man kan grundlæggende sige at placeringen eller positioneringen på boligmarkedet udspringer af den kapitalvolumen og sammensætning man har til rådighed samt habitus. Det handler således dels om habitus perceptionsstrukturer (indlejrede erfaringer, værdier, holdninger, drømme), som bestemmer, hvor man har ”lyst” til at bo (boligområde, boligens fysiske udformning m.m.) og hvordan ens naboer skal være (samme livsstil). Dels om den kapitalkombination man har til rådighed. Såvel kapitalkombination som habitus’ perceptionsstruktur kan også ses i sammenhæng med indlejrede erfaringer forstået som den kapitalkombination, som har været fremherskende og dermed præget opvækstbetingelser. Bourdieu gør selv meget ud af at tale om ’sociale klasser’, i

⁸ Eller omvendt: hvis ens økonomiske kapitalvolumen er meget lille har man stort set intet valg.

⁹ Dette sætter unægtelig det planlægningsmæssige fokus på blandede ejerformer som løsning på nutidige og fremtidige boligsociale problemer i anderledes perspektiv.

denne sammenhæng finder jeg det mere givtigt at tale om, at man kan være præget af barndomshjemmets værdier, fx ”vi udstiller ikke at vi har mange penge, men mere at vi lever på det jævne”. Eller det modsatte. Da Bourdieu jo som sagt mener at det er muligt at ændre ’den habituelle arv’ gennem nye erfaringer, betyder det at man ikke altid handler i overensstemmelse med sin habituelle grundstruktur. Dermed ikke sagt at hele grundstrukturen ændres via disse nye erfaringer, men man kan foretage nogle valg, som umiddelbart står i modsætning til det værdikodeks, som opvæksten var præget af. Som Bourdieu siger, så er ethvert felt kendetegnet ved modsætninger. Det betyder at et felt også er et kampfelt eller et konkurrencefelt, som genererer forandringer. I et sådant felt, og i de kampe, som finder sted, handler enhver aktør i forhold til hans eller hendes position (i feltet). Det vil sige aktøren handler i forhold til den givne kapitalmængde og sammensætning, som besiddes og i forhold til habitus (personlig livshistorie og de tilknyttede erfaringer). En aktørs handlinger, sprog, følelser osv. stammer fra konfrontationerne mellem dispositioner og positioner, som ”are more often than not mutually adjusted, but may be at odds, discrepant, divergent, even in some sense contradictory” (Bourdieu, 2002, p.31)¹⁰.

Empirisk design

Som sagt er formålet med de gennemgåede teoretiske vinkler at fremkomme med nogle teoretiske begreber, som overordnet kan benyttes til en forståelse af sammenhængen mellem hverdagsliv og bostedsvalg. Mere specifikt er formålet først og fremmest at kunne undersøge hvorfor nogle familier, primært bosat i København, flytter til Trekroner og hvorfor de vælger bo/boligfællesskabsformen, herunder at undersøge sammenhængen mellem familiernes nuværende bostedserfaringer og fremtidige bostedsforventninger.

Som fortolkningen af Giddens begreb ’locales’, Masseys begrebe ’sense of place’ samt Shields/Lefebvres to rumbegreber viser står begreberne ’brug’, ’erfaringer’ og ’oplevelse’ centralt når forståelsen af (bo)stedet skal undersøges. Det vil sige den betydning og mening et givent bosted tillægges. Ifølge disse tre begreber skal stedsforståelsen findes og ses i relation til det hverdagsliv, som udfoldes på stedet, hvilket bl.a. vil sige de hverdagslige rutiner. Som sagt lægges fokus i dette notat og i den empiriske undersøgelse, som er gennemført, ikke kun på rutiner, men på den hverdagslige strategiske praksis, hvor det er familiens prioriteringer, strategier og projekter i relation til valg af bosted, der er omdrejningspunktet. På denne måde ses ’hverdagslivet’ som bestående af projekter og tilknyttede strategier, som ses i sammenhæng med den livssituation man som familie befinder sig i: familie- arbejdssituation, køn, alder m.v. og som afspejler sig i valget af bosted¹¹. Det handler således om, hvordan man som familie oplever, erfarer og bruger et givent bosted som en del af hverdagslivet og hvilke ønsker og forestillinger man har til et fremtidigt bosted, og hvilke strategiske valg man på denne baggrund foretager.

Selv om det kan være svært at adskille begreberne ’brug’, ’oplevelse’ og ’erfaring’ fra hinanden, skal der for overskuelighedens skyld alligevel redegøres for en analytisk adskillelse.

Brug refererer til Giddens forståelse af et sted (et locales) får betydning og mening gennem et hverdagsligt brug af stedet. Det er brugen, der bestemmer, hvad et sted ”er” for det enkelte

¹⁰ Her kunne med fordel diskuteres den rolle, som diskurser om ”den gode bolig” og ”det gode hverdagsliv” spiller for valg af bosted og dermed rolle for den type af valg der foretages og dermed de kampe man vælger at indgå i når det gælder bolig og bostedsvalg. Det er ikke noget Bourdieu indgående beskæftiger sig med, men ikke desto mindre et forhold, som står centralt i projekt ”Hverdagslivslandskab – relationen mellem hverdagsliv og bostedsvalg” jf. afsnit om samme. Dette forhold vil blive behandlet i en til to artikler, som publiceres i løbet af foråret/efteråret 2005.

¹¹ Antaget at man selvfølgelig overhovedet har et valg.

individ/familie. Set i dette perspektiv kan et hverdagsligt brug af stedet som sagt indbefatte brug af urbane kvaliteter (institutioner, forretninger, kulturelle aktiviteter m.v.), og dels brug af socialt samvær og kontaktmønstre, hvordan og hvor man møder medbeboere, venner og bekendte. Samtidig kan denne brug også være et ikke-brug af stedet. Det vil sige, at den hverdagslige brug af såvel urbane kvaliteter som socialt samvær ikke (kun) er relateret til bostedet, men (også) til andre steder. Dette brugsbegreb skal også anskues og anvendes til at afdække hvor betydningsfuldt stedet opleves, hvilket bl.a. vil sige graden af engagement og ”følelsesmæssig investering” i stedet bl.a. hvad angår betydningen af: et lokalt forankret fællesskab, deltagelse i nærmiljøet, graden af social integration m.v.

Oplevelse og erfaring refererer til Shields og Masseys forståelse af, hvordan vi som mennesker tilegner os steder, hvordan vi tillægger steder betydning og mening. På denne måde kan man sige, at begreberne ’oplevelse’ og ’erfaring’ udgør den overordnede ramme, hvor begrebet ’brug’ udgør den mere konkrete ramme (Mazanti, 2002). Rent praktisk er det svært at skelne erfaringer og oplevelser fra brug. Således kan en konkret brug danne oplevelser, som så igen danner bestemte erfaringer. Mens erfaringer og oplevelse også kan danne udgangspunkt for en bestemt brug alt efter, hvilken kontekst der er tale om. På denne måde er det ikke altid, at erfaringer og oplevelser fra en (tid-rum) kontekst passer til brug i en anden (tid-rum) kontekst. Det er det, man kan sige at, der ligger i Masseys pointe om, at en stedsforståelse kan være funderet i erindringen om noget, der ”engang var” (Mazanti, 2002).

Især begrebet ’erfaringer’ kan belyse, hvordan og hvorfor givne stedsforståelser ser ud, som de gør. På denne måde fungerer begrebet ’erfaring’ som ”dåseåbner” for en dybereliggende forståelse af, hvordan og hvorfor et givent sted opleves, erfares og bruges på en given måde i en given tid-rum kontekst. Erfaringer, som ligger til grund for bestemte oplevelser og bestemte typer af brug, kan ikke kun ses som relateret til det konkrete og lokale sted. Erfaringerne vil være præget af de andre steder, som man har/har haft såvel fysisk som mentalt kontakt med.

Denne vægt på erfaringernes og oplevelsernes betydning kan ses som liggende mere eller mindre i forlængelse af Bourdieus habitus begreb. Som sagt består habitus grundstruktur af den tidligste socialisering og de erfaringer et individ her gør sig. Oven på denne struktur kommer nye erfaringer til, som i langt de fleste tilfælde, ifølge Bourdieu, vil blive omformet og omsat således at de tilpasses habitus’ oprindelige struktur. Konkret afspejles Habitus i de hverdagslige valg, strategier, herunder valgte af bosted samt i ønsker, håb og drømme om et ”godt hverdagsliv”. Som sagt er habitus det sted, hvor fortid og nutid, men også fremtid løber sammen og vikles ind i hinanden. Set i forhold til boligvalg er det således interessant at undersøge, hvorvidt og hvordan tidligere bostedserfaringer har en afsmittende effekt på såvel nutidige som fremtidige bosteds ønsker og valg. Især spørgsmålet om hvorvidt boligvalget kan henføres til en habituel grundstruktur er interessant, idet det ikke er muligt på forhånd at sætte habitus lig med et bestemt boligvalg. Dette fordi ikke alle erfaringer et individ gør sig nødvendigvis og altid tilpasses habitus’ grundstruktur, men derimod kan medvirke til grundlæggende eller mindre ændringer i den habituelle struktur. Ser man dette i forhold til begreberne oplevelse og erfaring i Lefebvres og Massey’s ”fortolkning”, hvor oplevelser og erfaringer – skabt på baggrund af brug - fra en tid/rum kontekst ikke uden videre kan overføres til en ny tid/rum kontekst. Overføres dette til habitus begrebet betyder det at de erfaringer, som udgør den habituelle grundstruktur ikke nødvendigvis kan overføres til en ny tid/rum kontekst. Dette fordi denne grundstruktur (værdier, normer mv.) ikke længere stemmer overens med den verden man lever i så at sige. Men også fordi, kan man tilføje, at diskurser om såvel den ”gode bolig” som ”det gode hverdagsliv” ændres. Det som vi fx i 1960’erne og 1970’erne forbandt med

”det gode hverdagsliv i gode boliger”, fx det funktionelle forstadsbyggeri, er i dag blevet synonym på ’ghettoen’ eller for parcelhuskvarternes vedkommende, synonym på ’sølvbryllupskvarterer’. Dette betyder at det, der engang blev lanceret som ideelle familiebosteder, ikke længere opleves som (lige så) attraktiv for en ny generation af familier¹².

På baggrund af disse diskussioner af begreberne ’brug’, ’oplevelse’ og ’erfaring’ kan der udledes tre overordnede analyse- og spørgetemaer, som dels strukturerer de fire kvalitative interviews, der gennemført med familier, der til sommer (2005) flytter til boligfællesskabet Absalons have. Dels strukturerer en spørgeskemaundersøgelse, som er rettet til de resterende 19 familier, som udgør foreningen Absalons have. I den efterfølgende præsentation og analyse af undersøgelsen vil der blive taget udgangspunkt i det kvalitative materiale, som suppleres med oplysninger fra spørgeskemaundersøgelsen.

Analyse- og spørgetemaer:

Boligkarrierer

Dette temas formål er først og fremmest at undersøge de oplevelser, som de voksne familiemedlemmer har haft i relation til deres barndomshjem og bosted. Der spørges her ind til såvel oplevede kvaliteter som problemer. I anden omgang undersøges de oplevelser medlemmerne har haft i forbindelse med de efterfølgende bosteder. Temaet søger således at få et billede af medlemmernes bostedserfaringer for senere at sammenholde disse med såvel erfaringer og oplevelser relateret til det nuværende bosted som de forventninger familierne har til Absalons have som nyt bosted. Det er således habitus betydning for bostedsvalg, der er ønsket afdækket. Liges om temaet også søger at afdække, hvordan oplevelser og erfaringer fra tidligere bosteder præger (fortidig tid/rum kontekst) forholdet til nuværende bosteder (nutidig tid/rum kontekst) (Lefebvre/Massey).

Oplevelse og brug af nuværende bosted

Fokus i dette tema er at få indblik i familiernes oplevelse af hhv. kvaliteter og problemer i forhold til deres nuværende bosted, hvorfor ønsker de at flytte? Hvilke behov kan den nuværende bolig/boligområde ikke opfylde? Derudover skal dette tema også benyttes til at undersøge, hvordan familierne konkret bruger deres bosted i relation til det hverdagsliv de lever. Dette indbefatter brug af urbane kvaliteter og sociale kontaktmønstre samt brug af sociale og kulturelle aktiviteter. Igennem en undersøgelse af familiernes brug blottlægges også de oplevelser og erfaringer familierne har i relation til deres nuværende bosted samt graden af engagement og ”følelsesmæssig investering” i stedet bl.a. hvad angår betydningen af: et lokalt forankret fællesskab, deltagelse i nærmiljøet, graden af social integration m.v.

Absalons have som nyt bosted

Temaet skal først og fremmest klarlægge, hvorfor familierne har valgt Absalons have som nyt bosted. I anden omgang fokuseres der på, hvorfor familierne har valgt boligfællesskabet som boform, herunder de forventninger og forestillinger de har om det fællesskab, foreningen er bygget op omkring. Igen er det er det habitus’ betydning samt oplevelser og erfaringer fra tidligere bosteder, som er i fokus. Ligesom betydningen og graden af engagement og ”følelsesmæssig investering” også undersøges og diskuteres.

¹² Som nævnt i en tidligere note er diskursernes betydning ikke noget Bourdieu vægter særlig højt.

Valget af Absalons have

På baggrund af de tre analyse- og spørgetemaer kan der tegnes følgende billede af familiernes boligkarrierer, deres oplevelse og brug af nuværende bosted samt deres bevæggrund for at flytte til Absalons have.

Boligkarrierer

I såvel de kvalitative interviews som i spørgeskemaundersøgelsen er spørgsmål angående boligkarrierer opdelt i "barndomshjemmet" – der hvor man har boet størstedelen af sin barndom – og der hvor man har boet efter man flyttede hjemmefra.

Barndomshjemmet

Den overvejende del af medlemmerne af foreningen Absalons have er vokset op i nybyggede parcelhuskvarterer fra 1970'erne primært uden for tætbyen (større og mindre provinsbyer og forstæder). De fleste forbinder opvæksten i disse kvarterer med noget godt, især fremhæves det at der altid var mange legekammerater og at det var trygt og sikkert at lege ude på parcelhusvejen, som denne kvinde fortæller: *"Jamen, det var fantastisk [at vokse op i parcelhuskvarteret], det var fyldt med stikveje, der var mange børn at lege med, det var perfekt for børn. Der var både grønt og der var køer og der var al muligt, man kunne cykle i skole og cykle til vandet"*

I det hele taget fremhæves parcelhusopvæksten som ideel for børn: *"Det var fantastisk at være barn der, det var jo nybygget og alle havde børn på samme alder, man løb ud og ind hos hinanden, kendte hinanden, masser af børn, legekammerater – det var perfekt [...] vi groede op sammen med træerne – det var et helt nyt kvarter, det var pløjemarken da vi flyttede derud"*.

Som dette citat illustrerer og som også kom frem i både spørgeskemaundersøgelsen samt i de andre kvalitative interviews fremhæves det, at der hvilede en såkaldt nybyggerånd over barndommen i parcelhuskvarterne. Denne nybyggerånd dækker bl.a. over at forældrene byggede legepladser til børnene, at der blev afholdt vejfester mv. I det hele taget bærer historierne om barndommens parcelhusopvækst præg af, at man var fælles om at bygge noget nyt op.

Der er dog også eksempler på at opvæksten i parcelhuskvarteret ikke var så idyllisk. En af de interviewede fortæller således, at det parcelhuskvarter hun voksede op i langt fra var præget af denne nybyggerånd. Tværtimod karakteriserer hun kvarteret som et sølvbryllupskvarter: *"Jeg er enebarn og er opvokset i et sølvbryllupskvarter med meget få børn. Og det husker jeg som ikke særlig sjovt, det har derfor været vigtigt at der er børn til mine børn når vi flytter"*. Mens andre mener at ligusterhækkene i kvarterne havde en tendens til at være lidt for høje både mentalt og konkret. Det vil sige, at man ikke her oplevede at "man kom hinanden ved".

Netop karakteristikken af parcelhuskvarterne som sølvbryllupskvarterer går som tidligere nævnt igen når medlemmerne af Absalons have i dag tale om de parcelhuskvarterer, hvor de er opvokset. Sat på spidsen kan man næsten tale om en parcelhus-forskrækkelse. I dag forbinder mange af familierne således disse kvarterer med "småborgerlighed": *"Nu forbinder jeg det [parcelhuskvarterer] med småborgerlighed [...] Jeg kan godt se det praktiske i det, fordi mange af dem er indrettet meget børnevenligt [...] men der vil altid blive lagt mærke til en. Jeg kommer fra en lille by som gør, at jeg ved hvor hurtigt sådan noget sladder løber: Hvem har ikke styr på sin have og hvem glemmer at tager flaget ned efter solen er gået ned?"*. Også 'tristhed' er et ord der ofte dukker op i interviewene når familierne i dag taler om parcelhuskvarterne: *"Jeg kan næsten ikke klare parcelhuskvarterer, som får førstehjælp når de har åndenød, der er noget trist over det"*.

Bostedet efter barndomshjemmet

Størstedelen af familierne er flyttet fra provinsen/forstæderne til København for at læse. De fleste har boet op til tre forskellige steder i København eksklusiv deres nuværende bosted. Parrene har typisk ikke boet sammen de første år, men har enten mødt hinanden i forbindelse med studiet eller kendt hinanden fra barndomsbyen og senere valgte at flytte sammen. Parrene fortæller at de som oftest har boet sammen med venner i større lejligheder enten i egentlige bofællesskaber med mange beboere/venner eller i mindre lejligheder med en enkelt ven/veninde. Det generelle billede er at begge typer af bofællesskaber fremhæves som en positiv oplevelse. Valget af denne boform skal både ses i forhold til deres på det tidspunkt økonomiske situation, men også ses i forhold til et bevidst ønske om at bo sammen med andre. En kvinde svarer således på spørgsmål om hvorvidt bofællesskabsformen var et bevidst valg: *"Ja, det var bevidst [...] Jeg har altid søgt det [bofællesskabet], fordi fordelene har været der. Fordelene ved for det først at bo i større lejligheder, have det der fællesrum, fælles mad. Faktisk lidt af det samme som vi fører videre [i Absalons have] bare under nogle lidt mere ordnede forhold. Jo, bofællesskabet har jeg faktisk altid valgt til"*. Andre har været på højskole og mener selv at kimen til bofællesskabsønsket blev lagt her.

Oplevelse og brug af nuværende bosted

Hvor de interviewede familier specifikt er blevet spurgt om deres oplevelse og brug af nuværende boligområde er de familier, som indgår i spørgeskemaundersøgelsen blevet spurgt på hvorfor de ønsker at fraflytte deres nuværende bolig. Derfor bygger dette tema hovedsageligt på de kvalitative informationer.

Oplevelser

Der er delte holdninger til, hvordan den nuværende bolig og boligområde opleves, der kan dog udledes to generelle holdninger. Den ene holdning er at man generelt er tilfreds med nuværende bolig/boligområde, hvor følgende forhold fremhæves:

Tæthed

- Tæt til arbejdsplads og børneinstitutioner
- Tæt til et mangefold af indkøbsmuligheder
- Tæt til kulturelle tilbud

Mangfoldighed

- Mange forskellige mennesker
- Mange forskellige forretninger
- Mange forskellige kulturelle tilbud

Familier, som har denne holdning ønsker primært at flytte på grund af pladsmangel og fordi de ønsker at give deres børn en barndom, hvor de bor tæt på og kan være sammen med andre børn. Det er især forholdene for børnene, der nævnes som de primære årsager til at flytte fra den nuværende bolig, som en kvinde udtrykte det: *"Hvis vi ikke havde børn ville jeg aldrig flytte derud [Absalons have], så ville jeg have en ejerlejlighed inde i København K, så ville jeg leve et helt andet liv. Så det er jo meget de her poder man tænker på"*. I anden omgang handler det også om, at den voksne part af familierne ønsker mulighed for at bo sammen med andre familier, som har nogenlunde de samme ønsker og holdninger til, hvordan et nyt bosted skal fungere socialt. En holdning, som går igen i spørgeskemaundersøgelsen. Mere om dette senere.

Hvis man ser lidt nærmere på, hvorfor familierne trods tilfredshed med deres nuværende bolig alligevel ønsker at flytte, så kan flytteønsker/årsag grupperes omkring følgende forhold:

- Manglende plads
- Manglende socialt samvær med medboere
- Utrygt og uvenligt børne- og familiemiljø

For de familier, som fremhæver manglende plads som den primære flytteårsag, handler det især om at den nuværende lejlighed ikke opfylder familiernes nuværende og fremtidige behov: *"Jeg synes det er en utrolig dejlig lejlighed [den nuværende]. Det eneste problem er at vi har to børn, og lejligheden har ingen fremtid for os fordi den er for lille. Problemet er kvadratmeter"*.

Et andet forhold, som også bliver nævnt som et minus ved nuværende bolig og boligområde er trafikken og de ringe muligheder for at komme "ud" uden det bliver til en større ekspedition med bil og rygsæk. Selv om familierne fortæller at de har et godt gårdmiljø oplever de det alligevel som et problem at sende børn ud og lege i gården alene. Dels fordi børnene er for små og fx ikke kan komme ud og ind af bagdøre alene, dels fordi gårdmiljøet ikke opleves som børnevenligt, som denne kvinde fortæller om sit gårdmiljø: *"Vi er meget forskellige i forhold til hvordan vi ser på børnene, hvordan de skal opdrages. Så det er lidt besværligt, når vi er nede i gården, eller være fælles om at have børnene nede i gården. Der nogen, der skælder meget ud, børnene må ses, men ikke høres. De må ikke kravle i træerne. Altså, vi er meget uenige med de andre forældre"*. Denne kvinde fortæller samtidig at det, som hun oplever som et dårligt socialt miljø i opgangen, hvor beboerne har forskellige indstillinger til at bo sammen og benytte fælles faciliteter er en af de primære årsager til, at familien flytter.

Trafikken og det, som familierne kalder for et utrygt og ikke særlig børnevenligt miljø, fremhæves som sagt også som et minus ved nuværende bolig/boligområde. Det udmønter sig bl.a. i at børnene skal fragtes til og fra legekammerater og fritidsaktiviteter samt at de skal "overvåges" på legepladser: *"Vores søn er ved at være så stor nu at han gerne vil have legekammerater med hjem, men der er ikke lige umiddelbart nogle børn på hans alder i opgangen. Man skal arrangere og ringe og bringe eller have forældre med"*.

Der er også familier, som næsten udelukkende forbinder nuværende bolig/boligområde med noget negativt. De understreger at sådan har det ikke altid været. De har således også sat pris på 'tæthed' og 'mangfoldighed' da de flyttede til København, men især efter de har fået deres første barn, er deres holdning til bolig/boligområde ændret, som denne mand udtrykker det: *"Da jeg flyttede her til var der jo ikke rigtig byfornyelse så meget, så at bo her var da noget med at bo råt og sejt. Det er da stadig noget, der tiltrækker folk til Vesterbro, selv om det ikke er sådan mere [...] Jeg vil ikke underkende miljøet her på Vesterbro, det har da sin berettigelse. Det er bare ikke et miljø for mig mere. Det var det for 10 år siden, men ikke mere. Det er jo ikke et børnefamilie miljø"*. Det er især larm fra fester sent om natten og generelt en manglende tolerance over for beboere, som ikke længere lever et "ungt liv", der nævnes som de største irritationsmomenter.

Brug

Ser man på den brug familierne har af boligområdet og af byen Københavns urbane kvaliteter tegner der sig relativt ens billede. Denne ensartethed kan primært, for denne gruppe af interviewede familier, siges at være relateret til at være en travl børnefamilie. Det er således ikke hyppige café-museums- og biografbesøg der præger familiernes hverdagsliv. Undtagelsen er her en mor, som pt.

er på barsel som benytter sig af cafeer og babybiograf tilbud. Selv om disse tilbud ikke benyttes regelmæssigt sætter familierne pris på at de er der, idet de repræsenterer en del af den mangfoldighed de generelt forbinder med et "godt byliv". Desuden fremhæves at byen bruges på en anden måde, fx de mere uformelle arrangementer, events og muligheder som er en del af et (somme tider ubevidst) Københavnerliv: " *Man går rundt om søerne, eller går over i parken [...] eller kulturnat, eller hepper på maraton, men man tænker bare ikke lige over det. Jeg tror man bruger byen mere end man tror fordi man tager byen for givet [...] Lige pludselig står man i en miljøfestival nede ved søerne, og det er egentlig ikke, fordi man har planlagt at se den, men så er den der bare*".

Under urbane kvaliteter hører også rigt og forskelligartet butiksudbud, som også blev fremhævet som en generel god ting ved at bo i pågældende bolig/boligområde i København. Familierne fortæller således, at det primært er deres lokale butiks- og forretningsudbud i deres pågældende boligområde, som bruges. Og her scorer de lokale kiosker, grønthandlere og pizzeria langt de fleste point, der for manges vedkommende forbinder med en lokal københavner stemning som en mand udtrykker det: " *Jeg synes bare her er så dejligt. Bare sådan en ting som vores kiosk, den har jo udviklet sig, man kender folk, pizzamanden hilser man på. Det er meget den der afslappede københavner stemning*".

De interviewede familiers "brug af" sociale kontaktmønstre, det vil bl.a. sige hvor ofte og hvordan man ser familien venner og familie, tegner også et rimelig ensartet mønster. Venner ses oftest efter aftale og på en rimelig kontinuerlig basis. Det er de venner, som bor tættest på som ses oftest. Nogle af familierne har venner, som bor i samme opgang, mens andre har venner, som bor i en nabobebyggelse eller i et af nabokvartererne. Det er forskelligt hvor ofte familien ses, hvilket til dels afhænger af hvor familien bor. Nogle familier fortæller at når familien besøges strækkes det gerne over en weekend på grund af relativ lang transporttid og dermed afstand, hvilket bevirker at familien ikke ses så ofte som vennerne. Mange af familiernes venner er allerede eller overvejer at flytte fra byen, hvilket nogle af familierne nævner som et om end sekundært så et motiv til (også) at flytte ud af byen.

Flytteårsager

Opsummeret kan årsagerne til, at familierne ønsker at flytte fra deres nuværende bolig og boligområde siges at falde i to grupper: En hvor årsagerne kan henføres til det at have børn, og en, som handler om at familierne ønsker bedre boforhold for både børn og voksne.

Hvis vi først ser på flytteårsager, der kan henføres til det at have børn, handler det først og fremmest om at man ønsker at give børnene bedre og friere opvækstbetingelser. Dette indbefatter ønsket om at give sine børn mulighed for at vokse op et sted, hvor der er mange andre børn og dermed potentielle legekammerater. Ved at have legekammerater tæt på undgås det at legebesøg skal arrangeres, men i stedet blive en naturlig del af børnenes hverdag. Det handler også om, at det nuværende boligområde begrænser muligheder for, at man trygt kan sende børnene ud og lege. Alle årsager, som også går igen i spørgeskemaundersøgelsen. En anden årsag til at flytte fra nuværende boligområde, som ikke er blevet nævnt tidligere er skolesøgende børn. Dette forhold nævnes især af en af familierne, hvor manden fortæller at han som barn var udsat for mange skoleskift og ønsker ikke at hans børn skal opleve det samme. Da en af familiens børn snart skal starte i skole besluttede familien at den nye bolig skulle findes inden skolestart så skoleskift undgås.

Flytteårsagerne handler også om, at man ønsker et socialt samvær med medboere. Et, der vel og mærke fungerer. Det handler især om et socialt miljø og samvær, hvor der er plads til børnene og hvor der tages hensyn til familielivet. I spørgeskemaundersøgelsen svarede en familie sådan her på spørgsmålet om årsager til at flytte fra nuværende bolig og boligområde: *"Vi ønsker et bosted med mange børn og mange voksne i samme alder. Vi skal forholde os til andre mennesker og udbygge sociale færdigheder i en verden, hvor de fleste lukker deres døre i stedet for at åbne dem"*.

En anden flytteårsag kan findes i familiernes måde at bruge byen på. Efter at familierne har fået børn har deres brug af byen ændret sig. Det er således ikke længere et "ungt" og aktivt byliv med hyppige cafe- og biografbesøg, der præger familiernes hverdagsliv. Denne ændrede brug af byen betyder, hvis man følger Giddens, at den betydning og mening byen førhen har haft har ændret sig. Ændringen består i, at byen nu skal kunne opfylde nogle anderledes behov, som relaterer sig til et liv med børn. Behov, som familierne oplever at byen ikke i tilstrækkelig grad kan indfri og udfylde. Det er nu nogle af de kvaliteter, som familierne fx oplevede var til stede i barndommens parcelhuskvarter, der efterspørges.

Netop ønsket om at kunne leve et liv i byen, hvor der tages hensyn til et familieliv oplever nogle familier kommer i konflikt med det byliv, der leves af naboer og medboere uden børn. Enten fordi familierne oplever, at der ikke bliver taget hensyn til deres ønsker og behov eller fordi man oplever at naboer/medboere har meget forskellige holdninger til fx hvordan et børneliv må udfoldes i fælles gårdrum. Set i forhold til Lefebvres begreb 'repræsentationernes rum' er disse konflikter eller kampe om 'rum' naturlige. I de nævnte familiers tilfælde kan man umiddelbart sige at familierne i de pågældende boligområder har "tabt" kampen om, det som de oplever, som et familievenligt bomiljø. En kamp, som de heller ikke behøver at kæmpe kunne man sige, idet de har muligheden for at flytte.

Set i forhold til begrebet 'brug' er familiernes brug af byen som sagt ændret, hvilket betyder at bylivet har fået en anden betydning og mening for familierne. En betydning og mening, som står i "familielivets tegn", modsat et ungt byliv. Familiernes engagement og "følelsesmæssige" investering i byen har dermed også ændret sig fra at tage aktivt del i byens tilbud af kulturelle tilbud til en minimeret deltagelse. Sagt med andre ord fra et udadrettet brug til et indadrettet brug. Nu er det forhold som et meningsfuldt fællesskab med naboer, hvor man bl.a. er enige om, hvordan børnene må bruge fællesarealer og hvor man kender og hilser på hinanden, der efterspørges.

Når man ser på disse generaliserede årsager til at familierne ønsker at flytte og sammenholder dem med de oplevelser de har haft i relation til deres barndomshjem kan sammenhænge ikke undgå at springe i øjnene. Der er således mange fællestræk mellem det som den voksne part af familierne oplevede som fantastik ved opvæksten i parcelhuskvarteret, og det som de ønsker at give deres børn ved at flytte. Eller omvendt: Man oplevede at man som barn savnede et børnevenligt bosted. Det er det, man kan sige at, der ligger i Masseys pointe om, at en stedsforståelse kan være funderet i såvel gode som dårlige erindringer om noget, der "engang var". Erindringer, som spiller ind på det nutidige boligvalg. Det handler i høj grad om nogle oplevelser og erfaringer relateret til tidligere bosteder, som påvirker den måde familierne erkender, fortolker og tillægger såvel deres nutidige som fremtidige bosted betydning og mening: hvad der er dårligt og hvad der er godt for den type af familieliv, som de ønsker at leve. Som tidligere diskuteret kan dette fokus på oplevelser og erfaringer relateres til Bourdieus habitus begreb, som netop tager sit udgangspunkt i de tidligste livserfaringer og deres betydning for vores måde at forstå, agere og forholde os til den verden vi lever i. Og dermed også i mindre eller højere grad påvirker vores strategier og valg. På denne

baggrund kan man på mange måder tale om, at familierne foretager et habituel boligvalg. Et boligvalg, som ikke kun afspejler sig i deres valg af Absalons have som nyt bosted, men som også kan ses afspejlet i deres valg af boform efter barndomshjemmet. Her er der således eksempler på at familierne bevidst valgte at bo sammen med andre både af økonomiske, men også af sociale årsager. Det habituelle boligvalg betyder ikke, at man leder efter nøjagtigt den samme ejerform, boform eller geografiske placering, men at man leder efter det "miljø", der engang var. Dette kommer især til udtryk ved, at familierne i dag forbinder de samme parcelhuskvarterer med en småborgerlig tristhed, og at familierne ikke ønsker at flytte til sådanne kvarterer og ej heller opfører Absalons have som barndommens parcelhuskvarter. Men ikke desto mindre ønsker de at "genopføre" det samme miljø. Dette er et ganske godt eksempel på, hvor stor en rolle oplagrede (positive) erfaringer kan spille for nutidige oplevelse af samme. Familiernes valg af Absalons have kan således ses om en mere eller mindre direkte effekt af de positive opvækstbetingelser i parcelhuskvarterne og det selv om at kvarterne "no longer conform to the static picture that you retain of them", som Massey så rigtig pointerer (Massey, 1995, p. 55).

Baggrunden for såvel flytteønsker som valget af Absalons have er et godt familieliv, som kan til gode se både børn og voksnes behov for socialt samvær og fællesskab. Det vil sige at det er familielivet med børn som er den primære drivkraft for fraflytningen. Uden børn ville familierne have plads og ikke bekymre sig om legekammerater. På denne måde formes familiernes hverdagsstrategier og prioriteringer af "familielivet".

Absalons have som nyt bosted

Den gennemgående årsag til at familierne lige netop har valgt Absalons have som nyt bosted er (naturligt nok) bofællesskabsformen, hvor det både praktiske og sociale fællesskab og fælles værdier spiller en central rolle.

Fællesskabsgarantien

Hovedparten af familierne som indgår i såvel den kvalitative som spørgeskemaundersøgelsen giver udtryk for, at de længe har været interesseret i bofællesskabsformen. Nogle har været med i bofællesskabsforminger i andre kommuner, men har enten pga. en lang kommunal behandlingstid eller fordi Absalons have lød mere attraktiv, sprunget fra disse andre foreninger. Enkelte familier har før prøvet boformen som en midlertidig løsning på akut boligproblem, eller er vokset op i et bofællesskab.

I bofællesskabstanken og formen er der indbygget en garanti for fællesskab, og dette har været udslagsgivende for familierne valg af Absalons have. Der er således mange familier som både i interviewene og i spørgeskemaundersøgelsen fortæller at de har fundet jagten på fremtidens bolig frustrerende. Frustrationen bunder i at man ikke på forhånd kan være sikker på, at der er noget fællesskab mellem naboer eller at der er børn, der passer i alderen til egne børn, som denne mand udtrykker det: "*Man kan også flytte ind i et rækkehuskvarter, og så håbe på at fællesskabet er der, eller du kan flytte ind i et villakvarter hvor du også kan opleve det samme. Du kan også risikere, at det ikke er der. Der er jo nogle medlemmer [i Absalons have], som netop sælger store fede huse i Roskilde fordi de oplever at det godt nok er et dejligt hus og det er et dejligt kvarter, men der er så bare ikke noget socialt liv*". Man kan sige, at den før omtalte "parcelhus-forskrækkelse" også spøger her og spiller en rolle for familiernes valg af Absalons have.

Familierne giver udtryk for, at de selv om fællesskabet naturligt nok ikke er blevet afprøvet endnu, er overbeviste om, at det vil komme til at fungere. Denne sikkerhed bunder bl.a. i, at de oplever, at

familierne "ligner hinanden". Det vil sige har nogenlunde de samme værdier i forhold til et familieliv og rimelig ens forventninger til, hvordan fællesskabet skal udfoldes. Man har som udgangspunkt valgt Absalons have ud fra nogle fælles præmisser om fællesskab.

Krage søger mæge

Dette ordsprog blev brugt af en af de familier som indgår i den kvalitative undersøgelse, da de skulle karakterisere familierne i Absalons have. For selv om familien i første omgang afviste, at de lignede hinanden, men derimod at de er meget forskellige, så kom de alligevel frem til at der er nogle fælles værdier, som vejer tungt. Et forhold, som også går igen i spørgeskemaundersøgelsen.

Det handler først og fremmest om at familierne har "valgt hinanden" som fremtidige bofæller, *fordi* man gerne vil have noget fællesskab med hinanden. Dette står i kontrast til de bofæller familierne har i dag, her har det primært været boligen og økonomien, der var udslagsgivende for valget af boligen. Dermed ikke sagt, at boligen og økonomien i forbindelse med Absalons have ingen rolle spiller, men det er sekundært for de nuværende medlemmer. Sådan har det midlertidigt ikke "altid" været. Da foreningen blev dannet var huspriserne som tidligere nævnt en del lavere, end de er i dag, hvilket har gjort at tidligere medlemmer med mellemlange uddannelser, fx skolelærere og sygeplejersker, blev nødt til at melde sig ud. Dette fik et nuværende medlem af foreningen til, at kalde Absalons have for en "akademiker ghetto", da hovedparten af de mandlige medlemmer arbejder i It-branchen og hovedparten af de kvindelige medlemmer er cand.mag., mange pt. arbejdsløse.

Derudover er det alder og familiesituation, som medlemmerne udpeger som årsag til at de ligner hinanden: *"Hvis man groft sagt skal lave en fællesnævner så er det unge akademikerfamilier, som er førstegangskøbere, her en eller to børn, som ikke bare kan købe et fedt hus i Roskilde eller Hillerød. Hvis vi skulle købe et hus til samme pris så skulle vi bruge de næste 5 år på at sætte det i stand. Men ellers er folk meget forskellige. Men altså grundlæggende kan man sige, at socialt er vi ens. Jeg tror, da vi har ens holdninger på en del områder. Altså bl.a. med fællesskabet"*

Grundlæggende er forventningerne, at man som tidligere nævnt "vil fællesskabet" og fordi man befinder sig det samme sted i livet er forventningerne også, at det er "familielivet", der danner kernen i fællesskabsformen. Modsat den oplevelser en af de interviewede familier har i forhold til deres nuværende boligområde. Familien oplever at der ikke er plads til og tolerance over for et familieliv på Vesterbro, og ønsker nu at *"bo et sted, hvor der er familier lige som os, som også gerne vil have noget fred og ro"*

Et praktisk og socialt fællesskab

Der er både tale om nogle praktiske og nogle sociale funktioner som fællesskabet skal opbygges omkring. Det praktiske handler fx om at bygge legeplads(er) til børnene, at ordne fællesarealer sammen og sidst men ikke mindst at få fælleshuset til at fungere. Her spiller fælles mad en central rolle. På nuværende tidspunkt er det meningen, at der skal tilbydes mad i fælleshuset 4-5 gange om ugen, hvor man skiftes til at købe ind og lave mad til hinanden. Familierne forventer især fællesspisningen vil aflaste hverdagen og give mere tid, idet man slipper for at lave mad hver dag. Der er også forventninger om, at familierne kan hjælpe hinanden med at hente og bringe børn til og fra institutioner og skole: *"Man hjælper hinanden og får en pakket hverdag til at fungere bedst muligt for os alle sammen. At vi kan hente hinandens børn tidligere, hvis man i en periode er lidt hængt op, og der er nogen andre, der har tidligere fri. At børnene kan være ude og lege, og at der altid er nogen til at se efter dem"*.

Også det sociale fællesskab mellem de voksne står som nævnt centralt. Her er forventningerne at man ud over fællesskabet omkring en række praktiske forhold, får en let adgang til socialt samvær med andre voksne. Dette står i modsætning til det nogle af familierne oplever i dag, hvor samvær med venner skal arrangeres i god tid, og der skal ofte pakkes en bil med børneting osv. når man skal ud og besøge venner, som ikke bor i nærheden en aften. I Absalons have er det forventningen, at man er sammen på en mere uformel og let måde, og dermed oftere ser voksne mennesker: *"Når du nu ikke har tid til vennerne er det fedt at du flytter sammen med dem, når der fx er fodbold så kan man mødes meget uforpligtigende"*. Også etablering af fælles traditioner omkring forskellige højtider skal være med til at etablere, udbygge og vedligeholde fællesskabet.

I et af interviewene blev forventningerne om en større tryghedsbase qua det sociale samvær med og kendskab til hinanden også nævnt: *" Hvis man tager denne her lejlighed så er den det inderste og tryggeste for vores familie. Så har du så de næste områder, det er så gården og lokalområdet. Der forestiller jeg mig så at når man flytter til Absalons have så bliver det trygge område, der hvor man føler sig allermest hjemme og tryk, et meget større område end det er i dag, hele foreningen, fælleshuset, du udbygger det nærmeste du har"*.

At søge det kendte

Som nævnt tidligere kan familiernes valg af Absalons have som nyt bosted ses i sammenhæng med deres gode og positive oplevelser og erfaringer relateret til deres opvækst i parcelhuskvarterer. Fra interviewene er der eksempler på, at familierne kæder valget af Absalons have og de forventninger de har til fællesskabet sammen med oplevelser fra barndommen, som en kvinde fortæller: *"Jeg søger meget det jeg kendte da jeg var barn, der var en masse legekammerater lige uden for døren, man løb ud og ind hos hinanden, og det tror jeg man kan finde i Absalons have"*. Som dette citat illustrerer handler det for denne kvinde om, at de positive oplevelser hun har haft i barndomskvarteret i forhold til at have en masse legekammerater tæt på, er noget hun ønsker at give videre til hendes egen børn. Også den tidligere omtalte nybyggerånd går igen når familierne skal begrunde deres valg af Absalons have, som denne mand udtrykte det: *"Jeg regner da også med at noget af det fællesskab jeg oplevede der var der hvor mine forældre bor [og hvor manden er opvokset], hvor alle var nyttilflyttere og alle havde børn, hvor der sådan en ånd om at man byggede legepladser til børnene, at den ånd vil være i Absalons have"*.

At søge det kendte behøver ikke kun at være relateret til opvækstbetingelser eller oplevelser. Det kan også handle om, at være sikker på at man kommer til at bo sammen med nogen, som man deler interesser og værdier med. *"Det er jo noget underligt misk-mask, hvor man søger væk fra noget, man søger noget nyt, men i virkeligheden søger man også det, som man kender"*.

Fællesskabet som et dannelsesprojekt

Ud over at fællesskabet i Absalons have skal opfylde såvel praktiske som sociale "funktioner", vidner både interviewene og spørgeskemaundersøgelsen om, at medlemmerne ser etableringen som en stor og spændende udfordring. Nogle kalder opbygningen af fællesskabet for et stort demokrati eksperiment, hvor man skal lære at være tolerant *" det tror jeg er meget sundt og lærerigt. Man skal se tingene fra flere sider, og lige klappe hesten engang imellem"*. Udfordringen og det positive består især i at man skal opbygge helt nye fælles rammer: *"nu er det åbent, hvordan vi skal leve vores liv, og vi må prøve at få alle fordele ud af det sammen, og starte det hele sammen, og være med til at definere hvad det vi gerne vil"*. Dette står i modsætning til det, som mange af familierne

oplever i de etablerede parcelhuskvarterer, hvor der efter deres mening, er nogle meget - og for - veldefinerede rammer for, hvordan man skal og bør leve sit liv.

Selv om der bliver lagt meget vægt på fællesskabet bliver retten til privatlivet understreget i både interviewene og i spørgeskemaundersøgelsen. Det er således vigtigt for familierne at privatlivet bliver respekteret, fx at det er tilladt at man ikke deltager i den fælles spisning hver aften, hvis det ikke lige passer ind i familielivet, bl.a. i forhold til trætte børn eller gæster. Desuden understreger boligfællesskabs formen med private ejerboliger og et fælleshus, at der som nævnt tidligere ikke er tale om et bofællesskab i kollektivistisk forstand. Men at der som sagt er tale om en mellemting mellem et parcelhuskvarter og et kollektiv, hvor det forpligtigende naboskab spiller en central rolle. Etableringen af en sådan mellemting mellem individualitet og fællesskab bliver også betragtet som en stor udfordring: *"Jeg vil gerne selv bestemme, og selv lave de løsninger jeg har lyst til, selvfølgelig med respekt for at man ikke bare kan bygge huset som så det falder sammen. Der er meget stor respekt for individualitet og fællesskab, det ser jeg som en meget stor udfordring at bygge op, at der både er plads til fællesskabet og til individet og de enkelte familier. Og der kan det godt være min bekymring: når man gerne selv vil have plads til sig selv, så skal man jo også levne plads til andre"*.

At flytte fra byen

Som nævnt bor størstedelen af familierne på nuværende tidspunkt i København, hvilket betyder at de flytter fra en storby til en form for forstad (til Roskilde by). Der er ingen der mener de flytter 'på landet', men alligevel noget, som nærmere sig. De lægger derfor vægt på at de kommer til at bo tæt på en egentlig by. Modsat egentlige forstæder fx Vestegnens forstæder. I informationsmateriale om Absalons have står der som sagt at man vil kombinere de gode ting ved at bo i byen og de mange fordele ved at have naturen lige ude foran hoveddøren. Som tidligere vist blev familierne spurgt om deres oplevelse af de gode ting ved byen, hvor tæthed til institutioner, arbejdsplads, indkøbsmuligheder og kulturelle tilbud samt mangfoldighed relateret til byens forskellige mennesker, forretninger samt kulturelle tilbud var forhold, som familierne fremhævede. Set i forhold til at Absalons have er en del af et nybygget område samt at familierne har nogle relative ens værdier, som gør at de fremstår som relative ens, kan mange af disse goder ikke umiddelbart kan realiseres. Dette er familierne bevidste om og mener derfor at tætheden til Roskilde – som opfattes som en "rigtig" by - er vigtig, idet byen kan bløde ensartetheden lidt op.

Desuden spiller fællesskabet også her en rolle. Således giver familierne i både den kvalitative og i spørgeskemaundersøgelsen udtryk for, at fællesskabet kan lette overgangen fra et storbyliv hvor man er tæt sammen med mennesker på godt og ondt, som en kvinde udtrykker det: *Jeg har boet her i byen i 10 år og det jo 10 år, som er med til at skabe nogle storbys vaner, som bliver underlige at skulle af med. Det kan lette overgangen, at man har nogle mennesker med, og man har allerede et socialt netværk og man har allerede en viden om ting, der skal ske omkring en. Man kommer ikke bare ind i et hus med en have og så skal man ligesom selv til at begynde at se om man kan få noget til at ske omkring sig, altså: Kan man få et fællesskab med det her naboer?"* Og en anden kvinde fortsætter i samme spor: *"Det er for mig vigtigt at der er nogle mennesker en tæthed. Man kan ikke flytte biograferne og cafeerne med ud til Trekroner, men man kan flytte mennesker med. Man tager måske også noget af storbylivet med ud til Trekroner, fordi vi jo faktisk alle sammen bor i byen og flytter der ud"*.

Det habituelle valg

Som der allerede er blevet åbnet for, så kan familiernes valg af Absalons have og boligfællesskabsformen ses i sammenhæng med deres tidligste bostedserfaringer. Disse erfaringer er primært rettet mod et godt børnefamilieliv, med en masse udfoldelsesmuligheder for børn. Det, som man kan sige har styrket disse erfaringer er oplevelser og erfaringer relateret til nuværende bosted. Det handler her primært om at familiernes bosteder ikke opleves som børnevenlige på en række områder, hvor manglende plads vejer tungest. Hvis familierne ikke havde børn, eller kunne man tilføje, havde brudt med det der tidligere er kaldet for et habituel boligvalg, ville de højst sandsynligt ikke have valgt bofællesskabsformen og måske heller ikke Trekrøner. Der er således eksempler fra både den kvalitative undersøgelse og spørgeskemaundersøgelsen på, at bostedsvalget ene og alene skyldes børnene. Uden børnene ville man blive i byen.

På én måde kan man sige, at familiernes habitus, dvs. deres umiddelbare ens erfaringer relateret til opvæksten i parcelhuskvarteret, kan henføres til en bestemt type af bostedsvalg. Her er det vigtigt at understrege, at det som før nævnt ikke er boligtypen, der er udslagsgivende, men derimod erfaringer og oplevelser relateret til ”miljøet” i parcelhuskvarteret. Det vil sige at det er den betydning og mening og de erindringer, der er knyttet til *hverdagslivet som barn* i parcelhuskvarteret, som er det interessante. På den anden side er det børnene eller familielivet, som bevirker at lige netop disse habituelle opvækstbetingelser (oplevelser, erfaringer) ”aktiveres” og kommer til at spille en central rolle. Det vil sige uden børn ville familierne ikke have valgt Absalons have, og uden børn ville den del af deres habituelle grundstruktur ikke blive aktiveret¹³.

Ud over at børnene er den primære årsag til at flytte til Trekrøner og i bo/boligfællesskab er der også de voksne ønsker om at indgå i et både praktisk og socialt forpligtigende nabo- og fællesskab. Spørgeskemaundersøgelsen og den kvalitative undersøgelse blotlægger at forventningerne til fællesskabet er rimelige ens, hvilket både skal ses i forhold til at de fleste medlemmer har været med til at udarbejde visioner for fællesskabet. Men kan også ses i forhold til at medlemmerne er rimelig ens når det kommer til de grundværdier, som fællesskabet skal opbygges omkring og når det gælder hvordan et godt familieliv ”skal” leves. Bourdieu tale om at folk med en lignende habitus som oftest vil optage den samme position i feltet, idet de har en form for fælles adfærd en fælles (livs)stil. Set i dette perspektiv kan familiernes fælles habituelle træk siges at udgøre opvæksten i parcelhuskvarteret samt deres rimelige ens holdning til de samme parcelhuskvarterer i dag¹⁴. Som sagt forbindes opvæksten i parcelhuskvarteret med en ’nybyggerånd’, hvor man var fælles om at etablere legepladser til børnene mv. Det er denne ånd, som familierne ønsker føre videre i Absalons have. Forskellen er at i Absalons have er der en betydelig mere formel vægt på et forpligtigende nabo- og fællesskab end det var tilfældet med parcelhuskvarterne. 1960’ernes parcelhuskvarterer blev bygget fordi der var et ønske om at have sit eget, at kunne gå rundt om sit

¹³ Samtidig skal det understreges at det langt fra er alle børnefamilier bosat i København, som mener at byen ikke kan leve op til ”et godt familieliv”. Der er således en tendens til at børnefamilier vælger at flytte til eller bliver boende i København (MetroXpress, maj, 2004). Årsagen til dette vil blive nærmere undersøgt i et forskningsprojekt omhandlende familiers bosætning på Vesterbro, som påbegyndes sommer 2005.

¹⁴ Der kunne også være tale om andre livsbiografiske fællestræk fx familiære forhold, forældres position på arbejdsmarkedet osv., familiernes uddannelsesniveaue og karrierer set i forhold til deres forældre, som også kunne blotlægge enten meget få eller mange fællestræk. Med et sådant fokus kunne flere årsagsforklaringer på boligvalg sandsynligvis kunne fremdrages. Dette er midlertidig et fokus, som denne undersøgelse har afgrænset sig fra. Her til kommer også diskurser om ”det gode hverdagsliv” bl.a., hvordan et godt familieliv ”skal” leves, hvordan en god familiebolig ser ud osv. Diskurser, som varierer alt efter de betydningskemaer (værdier, drømme, begær), som den enkelte familie bekender sig til.

eget hus, modsat de store almennyttige boligbyggerier, som blev opført i samme periode. Det var altså ikke nabo- og fællesskabet, som var drivkraften. Nabo- og fællesskabet, som voksede frem var mere en utilsigtet (positiv) konsekvens, end en målsætning for livet i parcelhuskvarterne.

Familiernes fælles stil, de fælles værdier især, bliver tillagt stor vægt når familierne fortæller om forventningerne til fællesskabet. Familierne har aktivt valgt hinanden. Et valg, som samtidig udgør en garanti for fællesskab. Der er således etableret et grundfundament for fællesskabet, man ved at der allerede nu er lagt de første kim til fællesskabet. Dette giver en tryghed både i forhold til at flytte ud af byen med de gode mange af familierne oplever byen har, bl.a. tætheden til andre mennesker på godt og ondt. Og det giver også helt konkret en tryghed at vide, at de mennesker man flytter sammen med vil nogenlunde det samme som en selv.

Et andet vigtigt forhold, som skal inddrages når man taler om samme position i feltet og en fælles stil er kapitalbegrebet. De 23 familier, som udgør foreningen Absalons have, kan kaldes for en eksklusiv enklave. Det er således alle familier, som har råd til at købe et hus til lidt over to millioner kr. Netop priserne på de nybyggede huse har ekskluderet tidligere medlemmer, som ikke har råd til at blive i foreningen. På denne baggrund kan man sige, at den økonomiske kapital i første omgang vejer tungt i forhold til et medlemskab af foreningen og dermed muligheden for at flytte. Men også social og kulturel kapital spiller en central rolle. Social kapital handler om at have sociale netværk og forbindelser i orden, som kan bane vejen for det man ønsker. Det man ønsker er i dette tilfælde at være med i boligfællesskabet og derfor spiller ens værdier, at man kan blive enige om beslutninger, som berører ens hverdagsliv i Absalons have, fx fælles spisning, en central rolle. Her til kommer at man er i stand til at aflæse de sociale koder, som "gemmer" sig i fællesskabet; hvordan man opfører sig lige præcis her. Det er her den kulturelle kapital kommer ind i billedet. Det vil sige evner til at afkode og forstå de forskellige æstetiske og kulturelle præferencer, og selvfølgelig evne til at opføre sig i henhold til disse. Med til dette perspektiv hører også en enighed om den signaleffekt, der ligger i at flytte til og danne boligfællesskabet Absalons have. En effekt, som signalerer såvel kulturelle som etiske præferencer: Her vil man familielivsfællesskabet, her vil man opbygge og tage del i det, som tidligere er blevet kaldt et demokratiprojekt, her vil man "udbygge social færdigheder i en verden hvor de fleste lukker deres døre". Med andre ord så vil man noget "andet" end det traditionelle, som i denne sammenhæng er villa- og parcelhuskvarterer, hvor ligusterhækkene er for høje mentalt som fysisk.

På denne baggrund kan man sige, at den symbolske kapital udgøres (som næsten altid) af de tre hovedkapitalformer, med en tendens til en rimelig ligelig vægtning. Selvfølgelig kan man sige, at den økonomiske kapital ikke vejer lige så tungt som de to andre kapitalformer, når man først er kommet ind i foreningen. Det vil sige overhovedet har mulighed for at være med. Når først medlemskabet er sikret er det de to andre kapitalformer, som er i spil. Dette skal ses i forhold til at fællesskabet vejer så tungt som det gør, og her er den økonomiske kapital rimelig underordnet. Det, der er vigtigt er at man hele tiden agerer acceptabelt i forhold til det fælles ønske om "et godt hverdagsliv for familien", og her er en stor kapitalvolumen af både sociale og kulturelle færdigheder nødvendig.

Konklusion

Familiernes valg af Absalons have og dermed deres bevæggrund for at flytte til et boligfællesskab beror først og fremmest på et ønske om at skabe gode rammer for familielivet. Det vil sige et familieliv hvor både børn og voksen kan udfolde sig fysisk og socialt. I en hverdag, som karakteriseres som "pakket" er forventningen og dermed også årsagen til valget af Absalons have

som nyt bosted, at man vil få et praktisk og socialt fællesskab. Et praktisk fællesskab som kan aflaste familierne både hvad angår madlavning og afhentning af børn fra institutioner, men også aflaste i forhold til at man ikke behøver, at overvåge børn på legepladser, arrangere børnebesøg m.v.. Et socialt fællesskab, hvor der er masser af legekammerater til børnene og hvor de voksne ”kommer hinanden ved”, hvor der er plads til uformelle arrangementer og socialt samvær.

Set i forhold til det teoretiske perspektiv, som er lanceret i dette notat, kan de mere dybereliggende årsager til valget af Absalons have ses i forhold til især de oplevelser og erfaringer, som er knyttet til opvæksten i parcelhuskvarterer¹⁵. Også oplevelser og erfaringer knyttet til nuværende bosted er medvirkende til valget, hvor en anderledes brug af bostedet har resulteret i, at bostedet nu opleves og erfares på en anden måde end tidligere. Oplevelser og erfaringer, som både er knyttet til nogle kvaliteter ved bylivet, men også nogle problematikker. Og det er problematikkerne, som vejer tungest i forhold til ønsket om at flytte fra byen. De handler primært om dårlige forhold for børnene: For lidt plads, for meget trafik, usikre legemuligheder mv.

Ud over at fællesskabet har en række praktiske og sociale funktioner, kan fællesskabet også ses som en tryghedsskabende faktor. Dels fordi der er indbygget en garanti for fællesskab. Dels fordi familierne allerede inden udflytningen er rimelig sikre på, at de dele nogle grundlæggende værdier og holdninger til hvordan ”et godt familieliv” skal leves. Dermed mindskes usikkerheden ved at flytte fra noget kendt til noget ukendt, som måske ikke kan tilbyde det, som man søger. Bauman (2002) og Sennet (1999) mener, at denne higen efter tryghed og fællesskab er en naturlig konsekvens af at leve i en mere usikker (globaliseret) verden. Og her bliver stedet eller lokaliteten en væsentlig faktor i forsøg på at skabe en vis stabilitet og tryghed: ”Mens økonomiens mobile institutioner mindsker oplevelsen af at høre til et bestemt sted knytter menneskers engagement sig i stigende grad til geografiske steder som nationer, storbyer og lokaliteter” (Sennet citeret i Bauman, 2002, p. 111).

Familiernes tilgang til og vægt på fællesskabet er interessant. På den ene side kan man se fællesskabet som et udtryk for, at familierne er trætte af ”de høje ligusterhække”, man vil gerne noget sammen med andre, man vil gerne fællesskabet også selv om man bliver nødt til at give køb på nogle individuelle forhold/ønsker. På den anden side kan man stille spørgsmålstegn ved hvor langt dette fællesskab rækker. Naturligt nok forholder familierne sig til boligfællesskabet, men set i et bredere perspektiv er Absalons have en lille enklave kun med plads til de, som har penge nok, de som har samme værdier og holdninger til familielivet. Man kunne med Baumans (2002) ord kalde Absalons have for det ekskluderende fællesskab, hvor det umiddelbart ikke er særlig svært at holde de 23 døre åbne for hinanden, men måske sværere at holde dørene åbne for andre. Nu er alle typer fællesskaber pr. definition ekskluderende, men det er bemærkelsesværdigt at familierne kun forholder sig til deres eget lille fællesskab når der eksisterer andre fællesskaber i Trekoner, som bygger på nøjagtig de samme værdier.

Set i et planlægningsperspektiv er fællesskabstanken også interessant. Dels fordi mantraet i den nutidige planlægningen er blandede boliger, i betydningen blandede ejerformer, i betydningen blandede beboere. Som denne undersøgelse peger på så er det ikke interessen for at bo sammen med

¹⁵ Det kan med rette virke som en for snæversynet årsagsforklaring. Også bl.a. arbejdslivets betydning og prioritering må inddrages for at få ”tilstrækkelige” dybereliggende årsager med. Fx kan valget af Absalons have også skyldes at nogle familier får råd til børneorlov, arbejdsfri perioder m.v. Det er i midlertidig et fokus, som denne undersøgelse (også) har afgrænset sig fra, men ikke desto mindre forhold, som bør inddrages og undersøges i projekt ”Hverdagslivslandskabet” kommende undersøgelser.

forskellige beboere, men derimod ens beboere, der er drivkraften. Man er interesseret i at bo sammen med nogle, som ligner en selv: Har de samme værdier og måder at forhold til og bruge bostedet på. Dette er ikke en ny konklusion, det var bl.a. også det, som Ærø kom frem til i sit studie af boligvalg og boligpræferencer (Ærø, 2002), samt i forhold, som Pløger også har beskæftiget sig med (bl.a. Pløger, 2002) Men det er ikke noget, som bliver problematiseret i den gældende byplanlægning. Dels er fællesskabstanken også interessant i et planlægningsperspektiv når man ser på den kritik der især har været og er af det store fokus på fællesskab især i 1960'ernes og 1970'ernes forstadsudbygningen. Et fokus, som går igen i dag i flere af de boligsociale og bypolitiske indsatsformer (se bl.a., Pløger, 2002, Mazanti & Pløger, 2003) . Forskellen på denne fællesskabsideologi og fællesskabsformen i Absalons have er at i sidstnævnte tilfælde har folk *selv* valgt hinanden fordi de som udgangspunkt har noget til fælles. Sat på spidsen kan man sige at den fællesskabsideologi, som præger den planpolitiske indsats i forskellige typer af boligområder i dag ikke er noget, der kommer fra beboerne selv, det er ikke noget de nødvendigvis ønsker eller har brug for (Mazanti, 2002, 2004). Ideologien kommer fra et ligeså ofte brugt mantra i planlægningspraksissen som 'blandede ejerformer'. Der er en grundlæggende tro på at fællesskabet og dannelse af netværk på kryds og tværs kan afhjælpe forskellige typer af problemer. Men folk danner netværk på baggrund af behov, fælles værdier og holdninger m.v. og ikke fordi planlæggerne mener at det er godt for dem.

Refleksioner

Ambitionen med dette notat har været at afprøve forskningsprojektets – ”Hverdagslivslandskabet – sammenhæng mellem hverdagsliv og bostedsvalg” – teoriramme i dialog med et empirisk materiale. Som det fremgår af især notematerialet er der forskellige teoretiske og empiriske spørgsmål som notatet ikke har inddraget. Det gælder bl.a. en mere biografisk og dybdegående tilgang til og undersøgelse af familiernes bevæggrunde for valget af Absalons have som nyt bosted, hvor fx betydningen af arbejdsliv og karrierer med fordel kunne inddrages. Det gælder også den rolle som diskurser om ”det gode hverdagsliv” og den ”gode bolig” har spillet for familiernes bostedsvalg. Disse forhold samt mere dybdegående refleksioner over teori og begrebsvalg vil danne udgangspunkt for en række publiceringer i videnskabelige tidsskrifter i løbet af 2005.

Litteratur

- Bauman, z. (2002) Fællesskab – en søgen efter tryghed i en usikker verden. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J.D. (1996) Refleksiv sociologi. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, P. (1996) Symbolsk makt. Oslo: Pax forlag
- Bourdieu, P. (2002) Habitus. I : Hiller J., & E. Rooksby eds. "Habitus: A sense of place". USA: Ashgate Publishing Company
- Giddens, A. (1984) The constitution of society, Polity Press, Cambridge, UK
- Gram-Hanssen K, (2004) Bolig, hverdag og forbrug. Paper præsenteret ved Boligseminar, By og byg
- Hiller J., & E. Rooksby eds. (2002) "Habitus: A sense of place". USA: Ashgate Publishing Company
- Marling, G. (2004) Songlines – hverdagslivets rum i byen. In Bech-Danielsen, Jensen, Kiib & Marling (eds) Urban Lifescape. Aalborg: Aalborg universitetsforlag.
- Massey, D. (1995). The conceptualization of space. In D. Massey, & P. Jess (Eds.), *A place in the world* (pp.45-87). Oxford: University Press.
- Mazanti, B. & Pløge, J. (2003) Community Planning – From politicised places to lived spaces. Journal of Housing and Built Environment, no. 18. Kluwer Academic Publishers
- Mazanti, B. (2002) Fortællinger fra et sted. Ph.d afhandling, Statens byggeforskningsinstitut
- Mazanti, B. (2004) Stedsidentitet og bypolitik. I Andersen, H.S & H.T. Andersen (red) Den mangfoldige by – Opløsning, oplevelse, opsplitting (s. 150 – 169). Hørsholm: SBI 2004:01, Statens Byggeforskningsinstitut.
- Pløger, J. (2002) Den fragmentariske by og det "gode byliv". Essay. Hørsholm: By og Byg, Statens Byggeforskningsinstitut.
- Shields, R. (1999). *Lefebvre, love and struggle*. London: Routledge.
- Simonsen, K. (1993) Byteori og hverdagspraksis. København: Akademisk Forlag
- Swartz, S. (1997) Culture & Power – The sociology of Pierre Bourdieu. Chicago. The University of Chicago Press.
- Ærø, T (2002) Boligpræferencer, boligvalg og livsstil. Ph.d. afhandling. Statens Byggeforskningsinstitut

Web adresser

- WWW.trekrone.info/dk (20.12.04)
- WWW.absalonshave.dk (20.12.04)
- WWW.munksoegaard.dk (20.12.04)

Avisartikler

- MetroXpress, 25.05.04